

Jan-Petter Sæther

Sosial arv - utdanning, yrke og materielle kår

Rapporter I denne serien publiseres statistiske analyser, metode- og modellbeskrivelser fra de enkelte forsknings- og statistikkområder. Også resultater av ulike enkeltundersøkelser publiseres her, oftest med utfyllende kommentarer og analyser.

© Statistisk sentralbyrå, april 2009	Standardtegn i tabeller	Symbol
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.	Tall kan ikke forekomme	.
	Oppgave mangler	..
	Oppgave mangler foreløpig	...
	Tall kan ikke offentliggjøres	:
	Null	-
ISBN 978-82-537-7581-4 Trykt versjon	Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
ISBN 978-82-537-7582-1 Elektronisk versjon	Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
ISSN 0806-2056	Foreløpig tall	*
Emne: 00.02	Brudd i den loddrette serien	—
Trykk: Statistisk sentralbyrå	Brudd i den vannrette serien	
	Desimaltegn	,

Sammendrag

I denne rapporten er ulike forhold når det gjelder mulig overføring av holdninger og atferd – såkalt sosial arv – forsøkt belyst. Utgangspunktet for analysene er en levekårsundersøkelse utført av Statistisk sentralbyrå i 2005, da en rekke spørsmål om sosial bakgrunn ble stilt, i tillegg til generelle spørsmål om levekår. Kartleggingen av sosial bakgrunn har gitt oss muligheten til å se i hvilken grad det er sammenhenger mellom foreldre og barn når det gjelder utdanning, yrke, økonomiske problemer og trygdebruk. Årsaks-/virkningsforholdene kan ha vært komplekse, men funnene indikerer større eller mindre grad av sammenhenger.

Det er en klar sammenheng mellom foreldrenes utdanningsnivå, regnet i antall år, og barnas utdanningsnivå. Dess høyere utdanning far eller mor har, dess høyere utdanning har barna. Effekten på barnas utdanningsnivå er enda større når begge foreldrene har høy utdanning sammenlignet med når de har lav utdanning. Mors utdanning har noe større effekt på barnas utdanningsnivå enn fars utdanningsnivå.

Når den ene eller begge foreldrene har mer enn obligatorisk utdanning, er det en svært liten andel som bare har obligatorisk utdanning. Beregninger med multivariat analysemetode viser at når begge foreldrene har minst videregående skole eller gymnas, er det bare 2 prosent eller mindre av de som er 50 år som bare har obligatorisk utdanning - når derimot begge foreldrene kun har obligatorisk utdanning eller mindre, er andelen over 15 prosent. Blant de yngre er andelen med kun obligatorisk utdanning som høyeste utdanning en god del lavere, men deres utdanning følger det samme mønsteret når vi sammenholder med foreldrenes utdanning - utdanningsnivået generelt har økt over tid. Kjønn gir ingen signifikante utslag.

Barn av fedre som har yrke innen yrkeskategoriene ”Administrative ledere og politikere”, ”Akademiske yrker” og ”Yrker med kortere høyskole- og universitetsutdannelse og teknikere” rekrutteres i relativt stor grad til de samme yrkene. Dette gjelder også for håndverkere og prosess- og maskinoperatører, og det er i størst grad menn som rekrutteres til disse yrkene. Barn av mødre som arbeidet innenfor kontor- og kundeserviceyrker, salgs- service- og omsorgsykker ble i relativt stor grad rekruttert til de samme yrkene – dette gjelder i stor grad kvinner. Det er relativt få som arbeider i yrkeskategorien ”Yrker uten krav til utdanning”, og dette dreier seg i relativt stor grad om kvinner som følger i mors fotspor når det gjelder yrkesvalg.

Det synes å være en klar sammenheng at barn som bodde i husholdninger der det var økonomiske problemer under oppveksten også i stor grad har vanskeligheter med økonomien når de er voksne. Både når det gjelder å ha råd til et utvalg varige forbrugsgoder, medisinske tjenester og tannbehandling, ferie, kjøtt-/fiskemåltider og å holde boligen passe varm, var det en høyere andel som av økonomiske grunner ga avkall på disse godene når de hadde opplevd økonomiske problemer under oppveksten, sammenlignet med de som ikke opplevde slike problemer. Det samme gjelder evnen til å betale regelmessige utgifter som husleie, renter og avdrag på boliglån og andre lån, strøm og kommunale avgifter. Da er det kontrollert for andre bakgrunnsvariable – den viktigste er inntekt per husholdningsmedlem. Det er også en klar tendens til ikke i samme grad å klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner når man hadde opplevd økonomiske problemer under oppveksten, sammenlignet med når man sjelden eller aldri hadde opplevd slike problemer. Imidlertid er det i hele tatt en relativt stor andel som sier at de ikke uten videre klarer å betale en slik utgift uten hjelp. Da er det også kontrollert for beholdningen av oppsparte midler. Materialet tyder på at barna arver foreldrenes tilpasninger – større eller mindre grad av problemer – når det gjelder økonomien.

Om lag 8 prosent av respondentene oppga at de hadde mottatt uføretrygd i én eller flere måneder i løpet av det året de ble intervjuet. Vi fant en klar sammenheng mellom dette og at den ene eller begge foreldrene hadde mottatt ”annen pensjon”, det vil si annet enn alderspensjon under respondentens oppvekst. Da er det kontrollert for alder og ens egen vurdering av helsetilstanden.

Prosjektstøtte: Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Innhold

Sammendrag	3
1. Innledning	5
2. Datagrunnlag og metode	6
3. Arves utdanning og yrke?	8
3.1. Mors og fars utdanning - "krake søker make".....	8
3.2. Ofte lav utdanning for de som har foreldre med lav utdanning.....	8
3.3. Sammenheng mellom foreldres og barnas yrke	13
3.4. Statusyrkene går i arv	15
3.5. Yrker uten krav til utdanning går også i arv – i størst grad fra mor.....	15
4. Dårlig eller god råd – er vi påvirket av foreldrene våre?	17
4.1. Varige forbruksgoder – telefon, TV, vaskemaskin, bil, PC	19
4.2. En del velger bort tannlegebehandling av økonomiske årsaker	20
4.3. Mange synes det er vanskelig å få endene til å møtes.....	21
4.4. - og mange klarer ikke en uforutsett utgift på 10 000 kroner	22
4.5. Betalingsproblemer faste utgifter til bolig og andre lån enn til bolig.....	22
4.6. Råd til "luksusgoder"?	23
4.7. Økonomiske problemer - oppsummering	25
5. Arves uføretrygd?	27
5.1. Sosialhjelp arves	27
5.2. - arves uføretrygd også?	27
Referanser	29
Vedlegg: Regresjonsmodeller for å analysere virkningen av flere forklaringsvariable på en responsvariabel	30
Figur- og tabellregister	35

1. Innledning

Sosial arv betegner arv av kunnskaper, karrieremuligheter og økonomisk posisjon over generasjonene. Til forskjell fra biologisk arv betegner sosial arv egenskaper som er tillært under oppveksten. Dette er gjerne egenskaper som man trekker med seg gjennom senere faser av livet. Under primærsosialiseringen er foreldrenes eller andre foresattes holdninger, verdier og atferd vesentlige elementer for den sosiale arven. Senere har skole, omgangskrets og etter hvert kontakt med flere voksne personer også betydning.

Det har vært vanlig å anta at utdanningssystem og foreldre/foresatte har stor innflytelse på de valgene man gjør under oppveksten og som voksen. Dette medfører blant annet skjevrekuttering til utdanningssystemet. Det er blitt hevdet at utbyggingen av utdanningsinstitusjonene og studiefinansiering har gjort at sosial bakgrunn over tid har fått en avtagende betydning. Imidlertid er mobiliteten i utdanningssystemet med hensyn til migrasjon fra ”lavere” til ”høyere” samfunnsklasser påvirket blant annet av avstand til læresteder og foresattes kunnskaper om mulige yrkesvalg. Valg av utdanningsinstitusjon har også en betydning – for eksempel i Erikson og Jonsson 1993 hevdes det at ”Andelen elever som fortsätter till teoretiska gymnasiestudier varierar rätt kraftigt mellan olika skolor. Till den största delen beror det på att grundskolorna ligger i olika typer av bostadsområden. Vissa skolor har elever, som skulle ha fortsatt till högre studier oavsett var de bott, medan elevsammansättningen i andra skolor är sådan att man kan förvänta sig att ganska få fortsätter till en teoretisk utbildning.”

Formålet med dette prosjektet er å bidra til synliggjøring av i hvilken grad sosial og økonomisk bakgrunn i en tidlig fase av livet kan ha betydning for levekår i senere faser av livet, for eksempel hvorvidt foresattes utdanning og yrkesvalg ”arves”, og om økonomiske problemer under oppveksten påvirker barns økonomiske tilpasninger i voksen alder.

2. Datagrunnlag og metode

I analysene i denne rapporten vil vi se på virkningene av ett eller flere forhold som kan ha sitt utspring i det vi kaller sosial arv på utdanningsnivå, yrkesvalg, økonomisk mestring, trygdemottak og så videre. Slik sett er analysene ”lineære” – vi ser på virkningen av en rekke forklaringsvariable på ett forhold vi vil belyse – virkningen av en eller flere forklaringsvariables på en såkalt responsvariabel. Slik sett er det sammenhenger vi kartlegger, ikke nødvendigvis kartlegging av årsaker og virkninger. Årsaks- virkningsforhold kan være komplekse, og også dynamiske i den forstand at vi også kan ha årsak – virkning og tilbakevirkning. Et eksempel: Helse kan påvirke muligheter for yrkesvalg, som i sin tur virker på inntekt og velbefinnende på jobben, noe som igjen kan virke på helsen.

Analysene i denne rapporten bygger på data fra panelundersøkelsen 2005. Til intervjudataene er det koblet registeropplysninger, blant annet om høyeste fullførte utdanning og en del økonomiske nøkkeltall som for eksempel inntekt, økonomiske overføringer, gjeld, formue og så videre.

Kartlegging av levekår gjennom panelundersøkelsene, også kalt EU-SILC, Statistics on Income and Living Conditions, er en aktivitet som gjennomføres i europeiske, samordnede utvalgsundersøkelser om inntekt og levekår. I Norge er undersøkelsen blitt gjennomført årlig. Bruttoutvalget er på om lag 8500 personer. Om lag 72 prosent svarte på intervjuundersøkelsen i 2005, noe som tilsvarer 6012 personer. Populasjonen er personer 16 år og mer, bosatt i Norge, og ikke i institusjon. Husholdningen til den uttrukne person registreres og det er derfor mulig å lage husholdningsstatistikk på grunnlag av undersøkelsen. Utvalget til undersøkelsen er lagt opp som et roterende panel, der hver respondent er med i utvalget i åtte år.

Panelundersøkelsen inneholder intervjudata bolig, boforhold og boligøkonomi, arbeid, helse, barnepass, materiell deprivasjon og subjektiv økonomi. Til dette er det koblet relativt detaljerte data om inntektsforhold, utdanning og så videre, og noe om formue.

I 2005 var det tilleggsspørsmål rettet til respondenter i alderen 24 til 66 år om foreldrenes utdanning, yrkesaktivitet og inntekt under respondentens oppvekst. Denne delen og deler av de øvrige dataene fra undersøkelsen danner grunnlaget for denne rapporten.

I en viss utstrekning er krysstabeller brukt for å forklare sammenhenger mellom variable – såkalt univariat analysemetode – én variabel ”forklarer” det forholdet vi ønsker å belyse for den avhengige variabelen. Ofte vil slik analyse gi relevante resultater når det er den overveiende viktigste forklaringsvariabelen vi har med å gjøre. Imidlertid vil det ofte være slik at det er flere forklaringsvariable som har betydelig effekt på den variabelen som skal forklares. Derfor er rene frekvensfordelinger og krysstabeller blitt supplert med resultater med såkalte multivariate analyser, som gir grunnlag for å si noe om den *isolerte* effekten av én forklaringsvariabels virkning på (eller sammenheng med) den variabelen som skal forklares. I de multivariate analysene har vi her brukt logistisk regresjon.

Logistisk regresjon er en multivariat analysemetode som benyttes for å studere den isolerte effekten av en bestemt variabels virkning på den variabelen som skal forklares når det er flere variabler som har effekt på en avhengig variabel. Metoden er velegnet når den avhengige variabelen har to uavhengige verdier, eller at den avhengige variabelen kan omdefineres til en variabel med to verdier.

Forklaringsvariablene i en logistisk regresjon kan være kontinuerlige eller kategoriske (nominale og ordinale). Forklaringsvariablene kan ha verdier fra minus uendelig til uendelig, mens resultatet for den variabelen som skal forklares ligger mellom 0 og 1. I presentasjonen har vi i noen grad lagt vekt på å presentere resultatene fra regresjonsberegningene som hyppigheter, eller sannsynligheter, for ulike verdier av den eller de viktigste variablene vi vil se på i sammenheng med den variabelen som skal forklares. For de øvrige variablene som har effekt på den variabelen som skal forklares har vi satt inn referanseverdier, eller gjennomsnittsverdier.

For en nærmere utdypning av logistisk regresjon, se for eksempel Ringdal 2001 eller Tufte 2000.

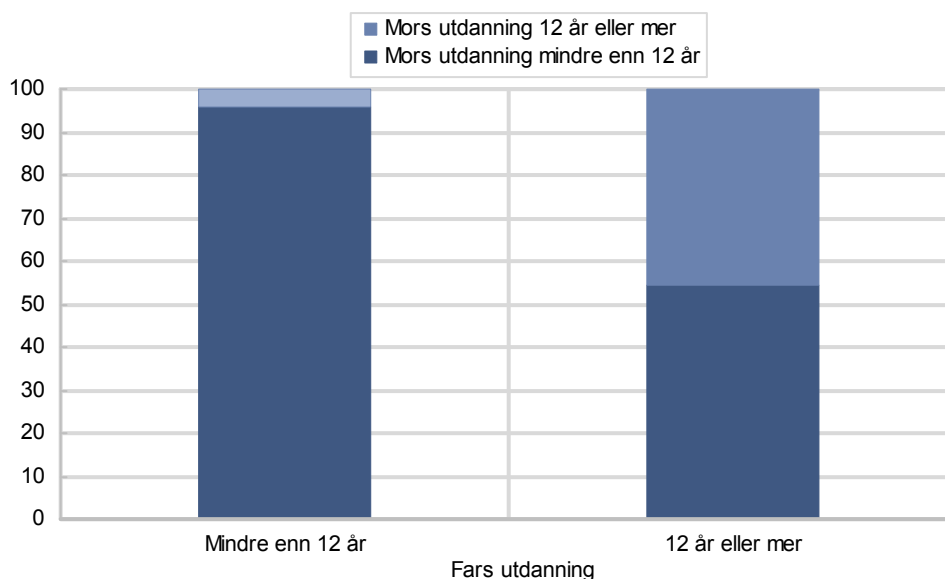
I rapporten behandles utdanning og yrke i relasjon til foreldrenes utdanning og yrke. Videre er økonomiske problemer behandlet med utgangspunkt i problemer foreldrene hadde under barnets oppvekst i alderen 12 til 16 år. Økonomiske problemer i denne sammenheng er det å ikke ha råd til goder folk vanligvis regner som nødvendige, blant annet varige forbrugsgoder og råd til medisinsk behandling og tannlegebehandling, men også det å gi avkall på for eksempel ferie. Videre er betaling av utgifter i forbindelse med bolig belyst med utgangspunkt i foreldrenes situasjon under oppveksten. Dessuten er generelle spørsmål om egen oppfatning av om hvorvidt man synes det er lett eller vanskelig å få endene til å møtes relatert til forhold under oppveksten, inklusive et konkret spørsmål om å klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner i løpet av en måned. Hvorvidt det er en sammenheng mellom foreldrenes tilknytning til trygdeytelser under oppveksten sammenholdt med barnas eventuelle uføretrygd er også forsøkt belyst.

3. Arves utdanning og yrke?

3.1. Mors og fars utdanning - "krake søker make"?

Foreldrenes utdanning vil kunne ha effekt på barnas utdanning ved at foreldrene gjerne er forbilder, og at de gir inspirasjon når det gjelder å ta utdanning. Kunnskap om utdanningsveier vil også være avhengig av de erfaringene foreldrene har når det gjelder utdanning. Når begge foreldrene har høy utdanning vil barna presumptivt ta høyere utdanning i større grad enn når bare én av foreldrene har høyere utdanning. Når begge foreldrene har lav utdanning vil en slik forbilde- eller motivasjonseffekt være mindre enn når én av foreldrene, eller begge, har høy utdanning (Markussen et al. 2006). Figur 3.1 viser sammenhengen mellom fars og mors utdanning.

Figur 3.1. Sammenhengen mellom foreldrenes utdanning. Andelen mødre etter utdanningsvarighet og varigheten på fars utdanning. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Datamaterialet viser at mors og fars utdanning i betydelig grad henger sammen – når far har kortvarig utdanning har vanligvis mor også det. Når far har langvarig utdanning, har mor også ofte langvarig utdanning. Imidlertid er ikke denne sammenhengen helt "symmetrisk". Når far har mindre enn 12 års utdanning, har mor i mer enn 95 prosent av tilfellene også mindre enn 12 års utdanning. Når far har 12 års utdanning eller mer, har mor i om lag 55 prosent av tilfellene mindre enn, og 45 prosent har 12 års utdanning eller mer. Imidlertid tar kvinner i stadig større grad høyere utdanning i forhold til menn, slik at skillet mellom menn og kvinners utdannelse viskes ut etter hvert (Boateng 2005).

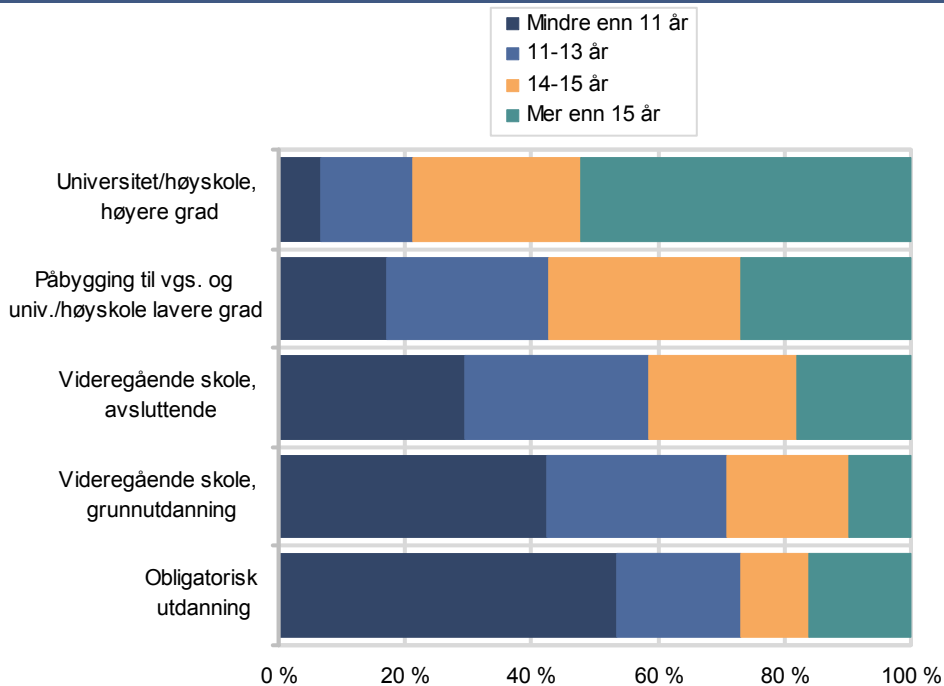
3.2. Ofte lav utdanning for de som har foreldre med lav utdanning

I dette avsnittet skal vi se på sammenhengen mellom barns utdanningsnivå i forhold til foreldrenes utdanningsnivå. I tillegg til univariate sammenligninger – krysstabeller – vil vi se på sammenhengene når vi kontrollerer for flere forklaringsvariable, såkalt multivariat analyse.

Med utdanning mener vi her formell utdanning. Dette er et mål som ikke nødvendigvis avspeiler realkompetanse. Mange har kvalifisert seg gjennom arbeidet. Særlig gjelder det antakelig for de eldre aldersgruppene – kravene til formell kompetanse har økt over tid, og derfor har yngre aldersgrupper i store trekk skaffet seg høyere formell kompetanse sammenlignet med eldre. Analysene i denne delen dreier seg om formell utdanning, og sammenhengen mellom egen formell utdanning og foreldrenes formelle utdanning.

Figur 3.2 illustrerer sammenhengen mellom fars utdanning og barns utdanning. Et tilsvarende *mønster* finner vi for barns utdanning etter mors utdanning. Figuren viser at jo høyere fars utdanning er, jo høyere er barnas utdanning. Når far har mer enn 15 års utdanning, har 73 prosent av barna utdanning ut over avsluttende videregående skole. Når fars utdanning er 14-15 år er synker andelen til 62 prosent, og når fars utdanning er 11-13 år – utdanning med antall år som grunnutdanning og avsluttende videregående utdanning – er andelen 47 prosent. Når far har mindre enn 11 års utdanning er andelen av barn med utdanning ut over videregående skole 29 prosent.

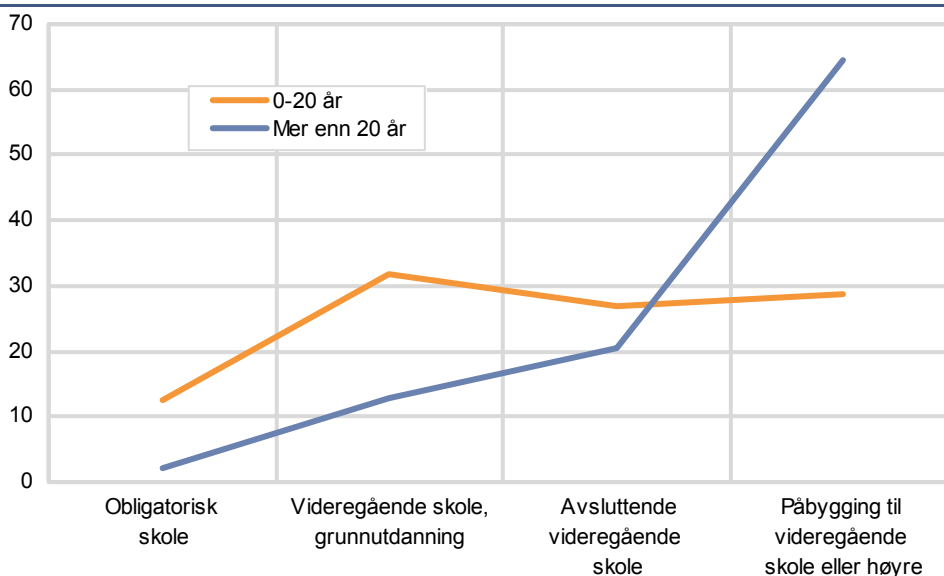
Figur 3.2. Utdanningsnivå etter fars utdanningsnivå i antall år. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Figur 3.3 viser sammenhengen mellom foreldrenes *samlede* antall år med formell utdanning og respondentens eget utdanningsnivå.

Figur 3.3. Sammenhengen mellom eget utdanningsnivå (etter kategori) og foreldrenes samlede utdanning, regnet i antall år (estimat). Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Som det framgår av figuren, er det en svært liten andel foreldre som har barn med grunnskole som høyeste utdanning når foreldrene har en samlet utdanning på mer enn 20 år – bare 2 prosent. Blant foreldre med samlet utdanning på mindre enn 20 år er det godt og vel fem ganger så stor andel, 13 prosent, som har barn med bare grunnskole.

33 prosent av foreldrene med lav samlet utdanning (20 år eller mindre) har barn med grunntdanning fra videregående skole som høyeste utdanning, mens 16 prosent av foreldrene med mer enn 20 år samlet utdanning har barn med bare grunntdanningen. 27 prosent av foreldrene med lav utdanning har barn med videregående skole som høyeste utdanning – her har 20 prosent av foreldre med mer enn 20 års barn med avsluttet videregående skole som høyeste utdanning.

65 prosent av foreldrene med mer enn 20 års samlet utdanning har barn med utdanning ut over videregående skole. Andelen foreldre med kortere utdanning har mindre enn halvparten av dette – om lag 29 prosent.

Denne summariske oversikten viser at hovedtendensen er at de som har foreldre med høy utdanning i større grad selv tar høy utdanning, sammenlignet med når foreldrene har lav utdanning. Imidlertid er det likevel en forholdsvis stor andel av foreldrene med kortere utdanning som har barn som fullfører videregående skole – men det er på høyere utdanningsnivå for barna disse foreldrene er underrepresentert.

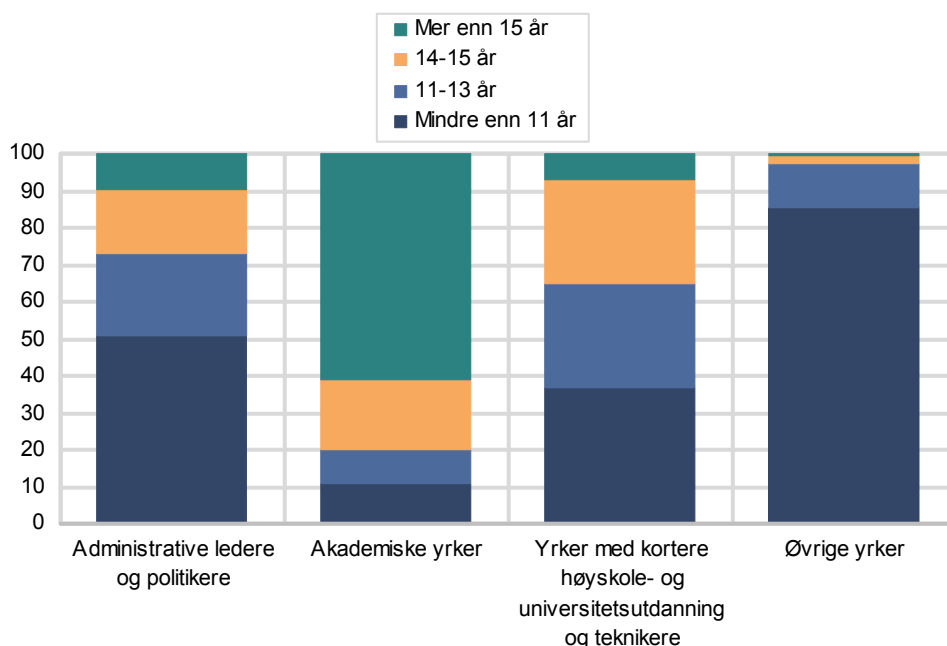
Foreldrenes utdanning har betydning for barnas utdanningskarrierer, men bosted har også betydning. Skoletilbudet er ulikt i landets kommuner, men også innenfor byene. Nordli Hansen 2005 peker på at i tillegg til sosial bakgrunn, har for eksempel bydelstilknytning i Oslo betydning for valg av videregående utdanning. (Siden bosted under oppveksten ikke omfattes av panelundersøkelsen, er det ikke mulig å trekke dette inn som forklaringsvariabel i denne analysen.)

I Markussen et al. 2006 hevdes det at mors og fars utdanningsnivå påvirker studieretningsvalgene, for eksempel ved at barn av akademikere var mer tilbøyelig til å velge studieforberedende retninger. Når det ble tatt hensyn til elevenes karakternivå, forsvant den *direkte* effekten av foreldrenes utdanningsnivå, men at foreldrenes utdanningsnivå virket gjennom barnas holdninger, ambisjoner, egenvurdering, skoletilpasning og interesser og prestasjoner. Videre fant de at det var en større tilbøyelighet til å avbryte utdanningen på yrkesfaglige retninger sammenlignet med studieforberedende retninger. I en rapport fra Statistisk sentralbyrå (SSB 2003) pekes det på at barns utdanning, i tillegg til foreldrenes utdanning, også avhenger av foreldrenes inntekt og formue – som eksempel viste resultatene fra en undersøkelse basert på registerdata at 100 000 kroner i høyere inntekt betyr nesten ett år lengre utdanning for barna. I tillegg ble det vist til sammenhenger mellom barnas utdanningsnivå og familiestørrelse under oppveksten. Med ett søsken var utdanningens varighet høyere enn for enebarn, mens det for barn med 2-6 søsken var kortere utdanning.

Foreldrenes kjennskap til utdanning vil kunne bety noe for evnen til veiledning av barna. I tillegg er foreldrene forbilder for barna når de velger utdanningskarrierer ut fra sine holdninger og ambisjoner. En del foreldre har fått betydelig realkompetanse gjennom arbeidet, og selv om den formelle utdanningen kan være lav, vil foreldrenes yrkestilknytning kunne ha en separat effekt på barnas utdanning. Imidlertid er det vanskelig å kategorisere foreldrenes yrke etter noen slags "kvalifikasjonsskala". Det er bare én av yrkeskategoriene som helt klart skiller seg ut – det er kategorien "Yrker uten krav til utdanning" (SSB 2001), men i denne kategorien er det så få at statistiske beregninger vil være usikre. Det er også tre hovedgrupper som peker i retning av høye formelle krav til kompetanse i yrkesklassifikasjonene som Statistisk sentralbyrå bruker, eller til høy realkompetanse; "Administrative ledere og politikere", "Akademiske yrker" og "Yrker

med kortere høyskole- og universitetsutdanning og teknikere”. (De ulike kategoriene er listet opp i avsnittet ”Sammenheng mellom foreldres og barnas yrke”). Figur 3.4 viser sammenhengen mellom fars hovedyrke og utdanning i antall år.

Figur 3.4. Fars hovedyrke etter antall års utdanning i prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

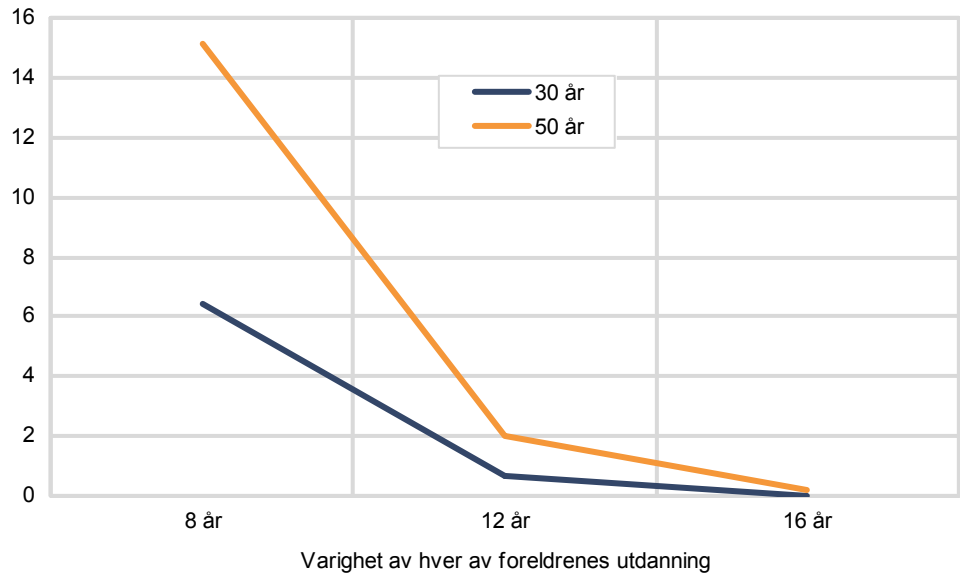
Figur 3.4 viser at vel 50 prosent av de som har oppgitt at far er leder eller politiker har mindre enn 11 års utdanning. Disse har likevel antakelig høy realkompetanse, og antakelig god kjennskap til karriereveier og utdanningsveier. For de som oppgir at far er i akademisk yrke, har far i overveiende grad langvarig utdanning sammenlignet med de øvrige gruppene i figuren. For en overraskende stor andel av de som oppgir at far er i akademiske yrker, har far også kortere utdanning enn vi kunne ha forventet. Det er mulig dette kan skrive seg fra tolkningsfeil eller at manglende opplysninger har ført til feil koding av yrke. Imidlertid indikerer *mønsteret* i grafen at vi i hovedtrekk stort sett har å gjøre med en riktig tolkning – det er størst innslag av fedre med langvarig utdanning i gruppen ”Akademiske yrker”. For de som har oppgitt at fars yrke er innen kategorien ”Yrker med kortere høyskole- og universitetsutdanning og teknikere” er utdanningens varighet for far gjennomgående kortere enn for de med far i akademiske yrker. For de som har far innen kategorien ”Øvrige yrker”, er fars utdanning i overveiende grad kortere enn 11 år.

Alder har også betydning for utdanningsnivået i denne sammenhengen siden aldersspennet i datamaterialet er så stort. Den stadig økende andelen som har tatt utdanning ut over obligatorisk utdanning, gjør at vi ikke uten videre kan bruke gjennomsnittsbetraktninger. Kjønn og antall søsken en vokser opp sammen kan også ha betydning. Stadig flere kvinner tar høyere utdanning, og antall søsken kan være konkurrerende om foreldrenes prioritering eller motivering med hensyn utdanning, men også en kilde til kunnskaper om utdanningsretninger.

I det følgende vil vi se på utdanningsnivået der vi med en logistisk regresjonsmodell kontrollert for noen forklaringsvariable som vil ha betydning ved eksplisitt å trekke inn fars og mors utdanningsnivå, kjønn og alder. Dessuten har vi tatt med antall søsken som respondenten vokste opp sammen med, men i denne analysen er det ikke tatt hensyn til at det ikke er en monoton sammenheng mellom utdanningsnivå og antall søsken (som vist i SSB 2003).

Figur 3.5 viser sannsynligheten for ikke å ha utdanning ut over obligatorisk utdanning når vi tar eksplisitt hensyn til fars og mors utdanning alder og antall søsken respondenten bodde sammen med under oppveksten, det vil si at vi bygger på resultater der den isolerte effekten av hver av disse forklaringsvariablene er tatt hensyn til. Figuren viser beregningene med alder på henholdsvis 30 og 50 år for respondenten – koeffisienter og testverdier for regresjonsberegningen er sammen med forutsetningene vist i vedlegg 1, tabell A1.

Figur 3.5. Andel med kun obligatorisk utdanning i prosent etter foreldrenes utdanning – et regneeksempel basert på logistisk regresjon med fars og mors utdanning og respondentens alder som forklaringsvariable

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Figuren viser at det er svært få med bare obligatorisk utdanning som høyeste utdanning når både far og mor har langvarig utdanning – det vil her si 16 år for hver av foreldrene. Den beregnede sannsynligheten, eller andelen, er under 1 prosent både når alderen er 30 år og 50 år. Det er også få som bare har obligatorisk utdanning når foreldrenes utdanning er 12 år, det vil si på nivå med fullført videregående skole eller gymnas, under 1 prosent når respondenten er 30 år, og 2 prosent når respondenten er 50 år. Når begge foreldrene har grunnutdanning - 8 år – er andelen med grunnutdanning vesentlig høyere. Med ”referansealder” 30 år er det vel 6 prosent som har obligatorisk utdanning som høyeste utdanning, og for ”referansealder” på 50 år er det godt og vel 15 prosent som bare har obligatorisk utdanning. Datamaterialet indikerer derfor at lav utdanning har hatt en *tendens* til å bli reproduisert når foreldrene har lav utdanning, men forskjellen mellom de to aldersgruppene i regneeksemplet indikerer at dette slår ulikt ut for yngre sammenlignet med eldre. Det kan antakelig tolkes slik at det er stadig flere blant de med foreldre med lav utdanning som tar mer enn obligatorisk utdanning sammenlignet med tidligere. Effekten av at mor har høy utdanning er sterkere enn når far har høy utdanning sammenlignet med lavere utdanning – effekten er to til tre ganger sterkere for de regresjonsmodellene som er brukt her. Dette gjelder de *isolerte* effektene av henholdsvis mors og fars utdanning. Det er en relativt sett liten andel foreldre der mor har høyere utdanning enn far.

Referanseverdien for antall søsken i modellen er satt til 1,5. For hvert søsken i tillegg, øker andelen som bare har obligatorisk utdanning når andre forhold er holdt konstante. Dette er tråd med det som ble funnet i SSB 2003 for et større antall søsken.

3.3. Sammenheng mellom foreldres og barnas yrke

I det følgende skal vi se på valg av yrke relatert til foreldrenes yrke. Yrkesvalg kan ha sammenheng med foreldrenes yrke, men også med utdanning ut over obligatorisk utdanning – yrkesforberedende og studieforberedende videregående utdanning. I tillegg til å gi en oversikt over datamaterialet med enkle krysstabeller vil vi også presentere resultater fra multivariate analyser, der vi kontrollerer for flere ulike forklaringsvariable.

Panelundersøkelsen inneholder intervjudata om eget hovedyrke, og mors og fars hovedyrke. Mors og fars hovedyrke er av intervjuerne kodet i samsvar med de kategoriene som er brukt av Statistisk sentralbyrå (SSB 2001). Respondentens hovedyrke er kodet etter den samme standarden.

Yrkesgrupperingene er i liten grad egnet til noen form for hierarkisk klassifisering av yrker etter noen slags form for kvalifikasjonsskala. Her har vi derfor gjort analyser ut fra de yrkene som klart skiller seg fra hverandre. Vi har brukt kategoriene for hovedyrkene på ensifret nivå med utgangspunkt i Statistisk sentralbyrås yrkeskoder (SSB 2001), og disse kategoriene er:

- 1 Administrative ledere og politikere
- 2 Akademiske yrker
- 3 Yrker med kortere høyskole- og universitetsutdanning og teknikere
- 4 Kontor- og kundeserviceyrker
- 5 Salgs-, service- og omsorgsykker
- 6 Yrker innen jordbruk, skogbruk og fiske
- 7 Håndverkere o.l.
- 8 Prosess- og maskinoperatører, transportarbeidere m.v.
- 9 Yrker uten krav til utdanning

De tre første kategoriene i denne klassifikasjonen skiller seg *kanskje* kvalitativt fra de andre ved at de enten krever høyere teoretisk utdanning, eller en kvalifiserende praksis som bringer fram ”høy” kompetanse – det tenkes her på administrative ledere og politikere, som ikke nødvendigvis trenger å ha en høyere formell teoretisk utdanning. Ser vi nærmere på kategoriene 4 og 5; kontor-, salgs- og serviceyrker, er disse nokså sammensatt med alt fra arbeid som ikke krever særlige formelle kvalifikasjoner til de som i større grad krever formelle kvalifikasjoner. Lavere ledernivåer finnes innenfor disse kategoriene. Likedan er det for yrkeskategori 6; yrker innen jordbruk, skogbruk og fiske. Denne kategorien omfatter alt fra hjelpemannskaper til yrker med akademisk utdanning eller høyskoleutdanning. Dette gjelder for eksempel jordbrukskandidater, forstkandidater og marinbiologer – de av disse som jobber innen primærnæringene blir også klassifisert innen disse yrkene. Når det gjelder yrkesgruppene 7 og 8 – håndverkere og prosess-/maskinoperatører - er dette yrker som er praktisk rettet, men antakelig oftest med krav til formell utdanning. Én kategori skiller seg imidlertid ut fra de andre – kategori 9; ”yrker uten krav til utdanning”. Ut fra disse betraktningene tar vi to ulike utgangspunkt for analysen av sammenhengen mellom foreldrenes og barnas yrkestilhørighet i de mer inngående, multivariate analysene av datamaterialet.

Tabell 3.1 nedenfor viser en oversikt over respondentenes hovedyrke i intervjuåret i forhold til fars hovedyrke når respondenten var i alderen 12-16 år. Helt klart er det at det innen primærnæringene - jordbruk, skogbruk og fiske – er størst ”selvrekruttering”. Når respondentens yrke er innenfor primærnæringene, er fars hovedyrke i 63 prosent av tilfellene innenfor samme yrke. Om lag 33 prosent av de som er håndverkere har far med samme hovedyrke, og for de som er i yrkeskategorien ”Prosess- og maskinoperatører, transportarbeidere m.v.” hadde 29 prosent far med samme hovedyrke under oppveksten. Selvrekrutteringen er med andre ord stor også innenfor disse gruppene. I de øvrige yrkesgruppene er andelen som hadde far i samme yrke langt lavere. Dette kan indikere mobilitet mellom yrker mellom generasjonene.

Tabell 3.1. Respondentens hovedyrke etter fars hovedyrke – fars yrke i prosent av eget yrke, samt totalt antall respondenter (prosentueringsgrunnlag)

Eget hovedyrke	Fars hovedyrke									Prosent- grunnlag antall
	Adm. ledere og politikere	Akademiske yrker	Høyskole- og univ. utd. og teknikere	Kontor- og kundeserviceyrker	Salgs-, service- og omsorgsyrker	Jordbruk, skogbruk, og fiske	Håndverkere o.l.	Operatører, transport m.v.	Yrker uten krav til utdanning	
Adm. ledere og politikere	22	7	16	4	5	9	22	13	2	437
Akademiske yrker	19	21	22	3	3	7	16	7	1	665
Høyskole- og univ. utd. og teknikere	12	11	22	5	5	10	22	12	2	1052
Kontor- og kundeserviceyrker	13	2	17	5	5	8	34	12	2	294
Salgs-, service- og omsorgsyrker	11	4	13	4	6	13	28	19	2	745
Jordbruk, skogbruk og fiske	2	3	5	1	1	63	12	9	1	118
Håndverkere o.l.	10	6	10	3	5	14	33	17	3	361
Operatører, transport m.v.	5	1	11	3	3	18	28	29	2	263
Yrker uten krav til utdanning	6	4	12	3	9	22	23	18	4	149
Total	13	9	17	4	5	13	24	14	2	4086

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Tabell 3.2. Respondentens hovedyrke etter mors hovedyrke – mors yrke i prosent av eget yrke, samt totalt antall respondenter (prosentueringsgrunnlag)

Eget hovedyrke	Mors hovedyrke									Prosent- grunnlag antall
	Adm. ledere og politikere	Akademiske yrker	Høyskole- og univ. utd. og teknikere	Kontor- og kundeserviceyrker	Salgs-, service- og omsorgsyrker	Jordbruk, skogbruk, og fiske	Håndverkere o.l.	Operatører, transport m.v.	Yrker uten krav til utdanning	
Adm. ledere og politikere	8	1	16	22	30	3	3	5	12	199
Akademiske yrker	6	12	31	17	15	4	4	3	7	430
Høyskole- og univ. utd. og teknikere	8	4	18	15	34	6	1	3	11	873
Kontor- og kundeserviceyrker	5	4	11	20	26	9	6	6	14	295
Salgs-, service- og omsorgsyrker	4	2	14	9	35	12	3	6	16	751
Jordbruk, skogbruk og fiske	0	0	14	0	15	57	14	0	0	18
Håndverkere o.l.	0	0	21	32	12	7	0	13	16	41
Operatører, transport m.v.	0	4	0	13	35	8	0	7	32	66
Yrker uten krav til utdanning	7	2	6	4	24	11	4	13	28	120
Total	6	4	17	14	29	8	3	5	13	2793

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

For alle yrkene er det slik at andelen der far hadde håndverksyrke er relativt høy – for alle yrkesgrupper var det i gjennomsnitt 24 prosent som har far som hadde håndverksfag som hovedyrke under respondentens oppvekst. 17 prosent av alle har far som hadde hovedyrke innen yrkesgruppen ”Yrker med kortere høyskole- og univ. utd. og teknikere” under respondentens oppvekst. Det er også relativt mange med far som hadde yrke innen yrkesgruppen ”Prosess- og maskinoperatører, transportarbeidere m.v.”.

For alle yrkesgruppene unntatt de i ”Akademiske yrker” og dels gruppen ”Yrker med høyskole- og univ. utd. og teknikere” er det en relativt liten andel som har far innenfor ”Akademiske yrker”. Et annet trekk som kommer fram av tabell 3.1 er at for alle yrkesgruppene har en relativt stor andel av respondentene far med håndverksyrke, dels gjelder også dette for de med far innen yrkesgruppen ”Prosess- og maskinoperatører, transportarbeidere m.v.”.

Tabell 3.2 viser respondentens hovedyrke i forhold til mors hovedyrke under respondentens oppvekst. Som for fars hovedyrke, er det innen primærnæringene, jordbruk, skogbruk og fiske en stor andel som har mor med yrke innen de samme næringene – om lag 57 prosent, imidlertid er det få observasjoner her. 12 prosent av de som er i akademiske yrker har mor som hadde akademisk yrke under respondentens oppvekst – de som er i øvrige yrker har i relativt liten grad mor som hadde akademisk yrke, et mønster ikke ulikt det vi har observert for fars hovedyrke. Det er særlig i ”Salgs-, service- og omsorgsyrker” at det er en stor andel som har mor i tilsvarende yrke under oppveksten, noe som for øvrig gjelder for flere av yrkene respondentene har. En av årsakene er at det er mange som hadde mor innen ”Salgs-, service- og omsorgsyrker” under oppveksten. For de som arbeider innen ”Kontor-

og kundeserviceyrker” er det også en stor andel, 20 prosent, som har mor som arbeidet innen samme yrkesgruppe under respondentens oppvekst. Det er særlig kvinner som rekrutteres til disse to yrkesgruppene. For de som er i ”Yrke uten krav til utdanning” har 28 prosent av mødrene vært i samme yrkesgruppe under respondentens oppvekst. Dette dreier seg også i størst grad om kvinner.

3.4. Statusyrkene går i arv

Yrkeskodene gir ikke særlig godt grunnlag til å klassifisere i arbeid som krever ”høy kompetanse” i forhold til arbeid som ikke krever spesiell kompetanse, for eksempel med en gradert skala. Imidlertid skiller kanskje gruppene ”Administrative ledere og politikere”, ”Akademiske yrker” og ”Yrker med kortere høyskole- og universitetsutdanning og teknikere” fra de øvrige ved at kompetansen er basert på en forholdsvis langvarig utdanning og/eller en relevant praksis for å oppnå kompetanse til å utøve yrket de er i. Gruppen ”Administrative ledere og politikere” har en relativt stor andel personer med kort utdanning, men blant de i denne gruppen som har kort utdanning er det formodentlig en lang og kvalifiserende praksis som har virket som en erstatning for høyere formell utdanning.

I analysene er flere grupperinger av yrkeskodene forsøkt. De tydeligste resultatene finner vi når vi tester yrkesgruppene 1, 2 og 3 – ”Administrative ledere og politikere”, ”Akademiske yrker” og ”Yrker med kortere høyskole- og universitetsutdanning og teknikere” – mot yrkesgruppene 4 til 9 (benevnt ”annet” i tabell 3.3).

Tabell 3.3 viser de beregnede sannsynlighetene for at barna er i yrkesgruppe 1, 2 og 3 under ulike forutsetninger om foreldrenes hovedyrke, basert på en modell der barnas yrke avhenger av fars yrke, mors yrke, kjønn og alder. I tabellen er beregningene basert på at respondenten er en mann på 45 år (referanseverdier). Tabell 3.3 bygger på beregnede koeffisienter i tabell A2 i vedlegget.

Tabell 3.3. Beregnede sannsynligheter for at barna er i yrkesgruppene 1, 2 og 3 – ”Administrative ledere og politikere”, ”Akademiske yrker” og ”Yrker med kortere høyskole- og universitetsutdanning og teknikere” etter fars og mors hovedyrke.

		Mor i yrke som	
		Leder, politiker, akademiker	Annet
Far i yrke som	Leder, politiker, akademiker	81	67
	Annet	61	42

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Beregningsresultatene i tabellen viser at det er over 80 prosent sjanse for at respondenten er i yrkeskategoriene 1, 2 og 3 – ”Administrative ledere og politikere”, ”Akademiske yrker” og ”Yrker med kortere høyskole- og universitetsutdanning og teknikere” – når både far og mor er i de tilsvarende yrkeskategoriene. Når begge foreldrene er i andre yrker, er sannsynligheten for at barna er i disse yrkene om lag halvparten av dette - 42 prosent. Når far er i yrkesgruppene 1, 2 og 3, men mor ikke er det, er sannsynligheten for at barna har yrke innen gruppene 1, 2 og 3 - leder, politiker, akademiker – 67 prosent. Når mor er i yrkesgruppene 1, 2 og 3 og far ikke er det, er sannsynligheten for at barna er i yrke som leder, politiker, akademiker mv. 61 prosent.

Det er små forskjeller på andelene mellom kvinner og menn. Alder ga ikke signifikante utslag.

3.5. Yrker uten krav til utdanning går også i arv – i størst grad fra mor

Det er få av respondentene som har yrke i kategori 9 – ”Yrker uten krav til utdanning” – bare 4 prosent av de som omfattes av paneldataene, eller om lag 140 i antall. Av disse er det bare et antall på 4 som har fedre i samme yrkeskategori. På dette punktet er materialet derfor alt for lite til at det vil gi noen mening å lage noen

form for statistisk test om sammenhengen mellom respondentens og fars yrke. Imidlertid er det en forholdsvis stor andel i denne yrkeskategorien som også har mødre i samme yrkeskategori - "Yrker uten krav til utdanning".

En logistisk regresjonsmodell der respondentens yrkestilhørighet ble forklart med mors hovedyrke og kjønn som forklaringsvariable ga gode testresultater. Alder og fars hovedyrke ga ikke signifikante resultater. Modellen indikerer at når mor ikke er i yrkesgruppe 9, "Yrker uten krav til utdanning", er 1,5 prosent i denne yrkesgruppen (når referanseverdien for kjønn i beregningen er menn). Når mor er i yrkesgruppe 9, er andelen godt og vel det dobbelte, eller om lag 3,3 prosent (med samme referanseverdi for kjønn).

For kvinner er disse andelene mer enn dobbelt så høye. Når mor ikke er i yrkesgruppe 9, "Yrker uten krav til utdanning", er om lag 4 prosent av respondentene i denne yrkesgruppen, og når mor er i yrkesgruppe 9, er andelen 8,5 prosent. Med andre ord har mors yrke i denne sammenhengen en relativt stor effekt på døtrenes yrkesvalg sammenlignet med sønnene yrkesvalg.

4. Dårlig eller god råd – er vi påvirket av foreldrene våre?

I det følgende skal vi se på i hvilken grad økonomiske problemer av forskjellig art i voksen alder kan settes i sammenheng med foreldrenes økonomiske tilpasning under respondentens oppvekst i alderen 12-16 år.

Flere forhold kan bestemme folks velferd – økonomiske og sosiale rammebetingelser så vel som evnen til å tilpasse seg rammebetingelsene. Økonomiske rammer bestemmes til en viss grad av yrke, som i sin tur kan påvirkes av formell utdanning så vel som kompetanse tilegnet gjennom arbeid og annen praksis. Evnen til å tilpasse seg kan ha med holdninger å gjøre, og holdninger kan blant annet ”arves” fra foreldrene eller andre foresatte gjennom barndommen, en fase som regnes som sterkt formende for holdninger senere i livet. Lorentzen og Nielsen 2008 peker på at det er usikkerhet når det gjelder i hvilken grad økonomiske ulemper går i arv, og det er heller ikke enighet i fagmiljøene om hvilke mekanismer som bidrar til at økonomisk marginalisering arves. Det pekes på at faktorer som økonomiske og materielle vilkår kan bidra til at økonomiske problemer går i arv, men også for eksempel holdninger og verdier, samt kulturelle faktorer og tradisjoner.

I levekårsundersøkelsen EU-SILC 2005 ble det spurt om i hvilken grad husholdningen hadde økonomiske problemer da respondenten var i alderen 12-16 år, og spørsmålet om dette lød:

”Hvor ofte hadde husholdningen din økonomiske problemer da du var i alderen 12-16 år – vil du si

- mesteparten av tiden
- ofte
- av og til
- sjelden, eller
- aldri”.

Økonomiske problemer under oppveksten kan skyldes at foreldrene hadde dårlig råd, men dette kan vi ikke kontrollere for - datamaterialet inneholder ikke data om foreldrenes inntekt. Det kan imidlertid være andre årsaker til at respondentene har opplevd at det var økonomiske problemer under oppveksten, som for eksempel at foreldrene ikke hadde tilstrekkelig kontroll og oversikt over økonomien, og at de derfor ikke i tilstrekkelig grad var i stand til å disponere inntektene på en fornuftig måte. Mangel på kontroll og oversikt og evne til å planlegge husholdningens økonomi kan tenkes å påvirke barnas holdninger i slike spørsmål, og å påvirke økonomiske disposisjoner senere i livet. Den separate virkningen av økonomiske problemer under oppveksten vil bli analysert, kontrollert for andre forklaringsvariable.

I det følgende skal vi se på sammenhengen mellom barnas økonomiske problemer i voksen alder i forhold til om de opplevde økonomiske problemer under oppveksten. For gifte eller samboende kan det være et poeng at begge gjerne har innflytelse på økonomien i husholdningen, og at det kan være forskjeller i overførte holdninger med hensyn til økonomiske disposisjoner på grunn av ulike opplevelser i dette spørsmålet under oppveksten. Vi vil trekke dette eksplisitt inn i analysene.

Det er flere indikatorer i materialet som beskriver i hvilken grad man skaffer seg goder som betraktes som nødvendigheter, eller goder som folk vanligvis har eller ønsker å ha - telefon, farge-TV, PC, vaskemaskin samt privatbil. Spørsmålene dreier seg om hvorvidt respondentenes *husholdning* har tilgang til disse godene, og hvis svaret er nei, hvorvidt det skyldes at det er økonomiske årsaker til dette. Videre er det spørsmål om å ha råd til en ukes ferie borte fra hjemmet, til fisk eller kjøtt annenhver dag og å holde boligen passe varm (dette gjelder husholdningen). Det ble også spurt om i hvilken grad man har unnlatt å ta tannlegebehandling og

medisinsk behandling av økonomiske årsaker. Disse spørsmålene gjelder respondenten selv, og ikke husholdningen.

Flere spørsmål dreier seg om betalingsproblemer for respondentens husholdning - betaling av husleie, utgifter til eventuelle boliglån, strøm og eventuelt kommunale avgifter samt andre lån ved forfall. I tillegg er det spørsmål om respondentens husholdning har evne til å betale en uforutsett utgift på 10 000 kroner, samt et spørsmål av mer subjektiv art – ”synes du det er vanskelig å få endene til å møtes?”. Spørsmålet referer til respondentens husholdning.

Det er gjort beregninger med ulike modeller, med ulike forklaringsvariable: Egen utdanning, foreldres utdanning, eget yrke og foreldrenes yrke, hvorvidt respondenten er enslig forsørger (antall 275, av disse er 33 sosialhjelpsmottakere), sosialhjelpsmottakere (antall 182), antall personer i husholdningen og antall personer i husholdningen med yrkestilknytning, og kjønn. I de fleste beregningene viste det seg at foreldrenes utdanningsnivå ikke forklarer, eller i forholdsvis liten grad forklarer at de har hatt mangel på ulike goder av økonomiske årsaker. Kjønn hadde ingen eller liten betydning. Ellers var det signifikante utslag for de øvrige variablene, men det er ikke uten videre slik at en modell med mange variable er en ”god” modell – litt upresist sagt vil hver ekstra forklaringsvariabel ”låne” forklaringskraft på bekostning av de øvrige forklaringsvariablene. I analysene av økonomisk tilpasning er forklaringsvariablene derfor begrenset til de følgende (med tilhørende referanseverdier for de forklaringsvariablene som det kun er kontrollert for - gjennomsnittverdier eller medianverdier - dersom annet ikke er nevnt):

- Utdanningsnivå for respondenten (referanseverdi - fullført videregående skole)
- Alder (referanseverdi 45 år)
- Inntekt per husholdningsmedlem etter den såkalte kvadratrotskalaen (referanseverdi 230 000 kroner i medianinntekt beregnet etter kvadratrotskalaen)
- Om foreldrene hadde økonomiske problemer under respondentens oppvekst
- Sivilstatus – om respondenten lever i parforhold eller er enslig.

I tillegg er brutto finanskapital – i praksis antakelig hovedsakelig bankinnskudd og aksjer – tatt med i modellen for analysen av i hvilken grad husholdningen kan klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner i løpet av en måned. Spørsmålet på dette punktet i undersøkelsen understreker at oppsparte midler skal tas med i betraktningen. Referanseverdien for brutto finanskapital er satt til 95 000 kroner (medianverdien).

Når antall forklaringsvariable er begrenset til de fem variablene ovenfor, og for eksempel ikke med hvorvidt respondenten er enslig forsørger, mottar sosialhjelp og så videre, kan det begrunnes med at modellene med inntekt per husholdningsmedlem som én av forklaringsvariablene gjør modellene robuste i den forstand at inntekten relatert til *husholdningsstørrelsen* i stor grad bestemmer for hvor god råd man har. Videre er alder er en signifikant variabel, og er derfor tatt med når vi har beregnet sammenhenger med logistisk regresjon. Årsakene til at alder slår tydelig ut kan være at høyere alder gir økt erfaring med planlegging av husholdningens økonomi. Hvorvidt man lever i parforhold har også stor forklaringskraft, og er derfor tatt med som egen forklaringsvariabel. Par er kanskje bedre i stand til fornuftige økonomiske disposisjoner sammenlignet med enslige gitt at ikke begge i parforholdet har uheldig innflytelse fra sine foreldre i økonomisk sammenheng.

For å kunne sammenligne inntekten til husholdninger av ulik størrelse og sammensetning, justerer man vanligvis den samlede husholdningsinntekten ved hjelp av en såkalt ekvivalensskala, eller forbruksvekter, og beregner inntekten per forbruksenhet (ekvivalentinntekt). En ekvivalensskala tar hensyn til stordriftsfordelene ved at flere bor sammen. Det finnes flere ekvivalensskalaer, for eksempel OECD-skalaen, EU-skalaen og kvadratrot-skalaen, og disse gir noe forskjellige resultater når det gjelder beregning av ekvivalentinntekt (Strøm, Lunde og Mørk (2006)).

OECD-skalaen legger mindre vekt på at husholdningene har stordriftsfordeler når flere bor sammen, sammenlignet med for eksempel kvadratrot-skalaen. Med OECD-skalaen gis første voksne vekt lik 1, neste voksne vekt lik 0,7 mens barn får vekt lik 0,5.

EU-skalaen ansees å ha moderat effekt når det gjelder å ta hensyn til antakelser om stordriftsfordeler, det vil si hvor økonomisk fordelaktig det er å bo i en stor husholdning. Ifølge denne skalaen skal første voksne familiemedlem ha vekt lik 1,0 mens neste voksne får vekt lik 0,5 og barn vekt lik 0,3.

Kvadratrot-skalaen, som vi har brukt i denne rapporten, er her definert som husholdningens inntekt etter skatt, delt på kvadratet av antall personer i husholdningen – derav navnet på denne skalaen. Kvadratrot-skalaen skiller ikke mellom voksne og barn, men gir likevel resultater som ligger nokså nær EU-skalaen. Kvadratrot-skalaen hevdes i større grad enn OECD-skalaen og EU-skalaen å ta hensyn til stordriftsfordelene i husholdninger med mange medlemmer sammenlignet med husholdninger med få medlemmer. OECD har i nyere publikasjoner selv valgt å bruke kvadratrot-skalaen i stedet for OECD-skalaen (se for eksempel <http://www.oecd.org/dataoecd/61/52/35411111.pdf>).

4.1. Varige forbruksgoder – telefon, TV, vaskemaskin, bil, PC

I undersøkelsen ble det spurt om respondenten har tilgang til telefon, farge-TV og vaskemaskin, bil og PC, og, i den grad man ikke hadde tilgang til disse godene, om det var på grunn av dårlig råd. (Tilgang til godene behøver ikke nødvendigvis bety at de eier disse godene). I tabell 4.1 er svarene listet opp.

Tabell 4.1. Respondenter som ikke har tilgang til ulike goder av økonomiske årsaker, antall svar og prosentvis andel

	Antall som ikke har tilgang til goder eller tjenester av økonomiske årsaker	Prosent av svarene
Fasttelefon/mobiltelefon	11	0,3
Farge-TV	34	1
PC	155	4,4
Vaskemaskin	29	0,8
Bil	282	8,1
Ikke tilgang til minst ett av godene av økonomiske grunner	387	11

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Det er få som ikke har eller har tilgang til telefon, farge-TV og vaskemaskin, én prosent eller mindre for alle tre godene. Bil og PC er det derimot en større andel som velger bort med økonomi som begrunnelse, vel 4 prosent for PC og 8 prosent for bil.

I analysene velger vi å se disse godene under ett. Om lag 11 prosent av respondentene har valgt bort minst ett av godene av økonomiske grunner. Vi vil ta utgangspunkt i en slik indikator og se hvilke faktorer som kan være korrelert med økonomiske problemer under oppveksten, og andre variable som kan forårsake at minst ett gode velges bort av økonomiske årsaker.

Beregninger med logistisk regresjon er vist i tabell 4.2. Blant de som er i parforhold og som aldri opplevde økonomiske problemer under oppveksten, har 1,6

prosent valgt bort goder av økonomiske årsaker. Om lag 3 ganger så stor andel - nesten 5 prosent - av de som opplevde økonomiske problemer mesteparten av tiden under oppveksten har avstått fra ett eller flere av disse godene av økonomiske grunner. (Beregningsresultater for koeffisientene i den logistiske regresjonen er vist i tabell A3 i vedlegget.) Dette gjelder en ”referansehusholdning” der respondenten har fullført videregående utdanning, er 45 år (gjennomsnitt for utvalget) og inntekten per husholdningsmedlem er 230 000 kroner, som svarer til medianinntekten per person i utvalget.

Tabell 4.2. Andel i prosent som ikke har råd til minst ett av godene telefon/mobiltelefon, farge-TV, PC, vaskemaskin og bil etter økonomiske problemer under oppveksten og om respondenten er i parforhold

	Økonomiske problemer under oppveksten (12-16 år)	
	Aldri	Mesteparten av tiden
Parforhold	1,6	4,9
Ikke parforhold	9,4	24,7

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

For de som ikke er gift eller har samboer er andelene vesentlig høyere. Blant disse er andelen som aldri hadde økonomiske problemer i husholdningen under oppveksten er andelen som ikke har råd til minst ett av godene; bil, PC, vaskemaskin og så videre i overkant av 9 prosent, eller nesten 6 ganger så stor andel som de som lever i parforhold. For de som hadde økonomiske problemer mesteparten av tiden under oppveksten er det om lag 25 prosent som ikke ser seg råd til minst ett av de godene det ble spurt om, eller om lag 2,6 ganger så mange sammenlignet med de som aldri hadde slike problemer under oppveksten. Dette er de isolerte effektene der det er tatt hensyn til at utdanning, alder og inntekt per person i husholdningen er den samme.

Beregninger med ulike sett med forklaringsvariabler i tillegg til de som er valgt for å forklare at de gir avkall på goder av økonomiske grunner, ga tilsvarende resultater når det gjelder forholdet mellom å ha råd til de nevnte godene i dag og økonomiske problemer under oppveksten – rundt 2 til 3 ganger større andel hadde ikke råd til godene blant de som alltid hadde økonomiske problemer i husholdningen de vokste opp i, sammenlignet med de som aldri hadde økonomiske problemer.

4.2. En del velger bort tannlegebehandling av økonomiske årsaker

I undersøkelsen ble det spurt om ”du noen gang i løpet av de siste 12 måneder hatt behov for medisinsk undersøkelse eller behandling uten å få det” og ”hva var hovedgrunnen til at du ikke fikk slik behandling”, der ett av svaralternativene var om dette var av økonomiske årsaker.

Medisinsk behandling er det få som har valgt bort av økonomiske årsaker – under 1 prosent. Derimot er det en relativt høy andel som har valgt å ikke ta tannlegebehandling – noe over 6 prosent - med økonomiske årsaker som begrunnelse. For medisinsk behandling og tannlegebehandling under ett var det bortimot 7 prosent som hadde valgt bort behandling av økonomiske årsaker.

Beregninger med logistisk regresjon for medisinsk behandling og tannlegebehandling er vist i tabell 4.3. Blant de som er i parforhold og som aldri opplevde økonomiske problemer under oppveksten, har 3,2 prosent valgt å ikke ta medisinsk behandling eller tannlegebehandling av økonomiske årsaker. Nesten 3 ganger så stor andel – eller bortimot 9 prosent - av de som opplevde økonomiske problemer mesteparten av tiden under oppveksten har avstått fra slik behandling av økonomiske grunner. (Beregningsresultater for koeffisientene i den logistiske regresjonen er vist i tabell A4 i vedlegget.) ”Referansepersonen” har videregående skole, er 45 år og inntekten per husholdningsmedlem er 230 000 kroner.

Tabell 4.3. Andel i prosent som ikke har råd til minst medisinsk behandling eller tannlegebehandling etter økonomiske problemer under oppveksten og om respondenten er i parforhold

	Økonomiske problemer under oppveksten (12-16 år)	
	Aldri	Mesteparten av tiden
Parforhold	3,2	8,8
Ikke parforhold	6,2	16,3

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Nesten dobbelt så mange av de som ikke lever i parforhold har valgt å ikke ta medisinsk behandling eller tannlegebehandling av økonomiske grunner. Forholdet mellom de som aldri har hatt økonomiske problemer under oppveksten sammenlignet med de som har hatt slike problemer mesteparten av tiden er om lag som for de som lever i parforhold.

4.3. Mange synes det er vanskelig å få endene til å møtes

I undersøkelsen ble det spurt om det er vanskelig å ”få endene til å møtes” med den inntekten husholdningen har i dag med svaralternativer fra ”svært vanskelig” til ”svært lett”:

- svært vanskelig
- vanskelig
- forholdsvis vanskelig
- forholdsvis lett
- lett, eller
- svært lett

Om lag 24 prosent har svart bekreftende på ett av de tre første av disse alternativene. Svaralternativene kan bare gi subjektive svar, men kan være egnet til analyse med ulike forklaringsvariable.

Vi har definert en indikator som responsvariabel som er 0 (”Lett”) for ”forholdsvis lett”, ”lett” og ”svært lett” å få endene til å møtes”, og 1 (”Vanskelig”) for ”svært vanskelig”, ”vanskelig” og ”forholdsvis vanskelig”. Koeffisientene for regresjonsmodellen er vist i tabell A5.

Tabell 4.4. Andel som synes det er vanskelig ”å få endene til å møtes”, etter forklaringsvariablene økonomiske problemer under oppveksten og om respondenten er i parforhold

	Økonomiske problemer under oppveksten (12-16 år)	
	Aldri	Mesteparten av tiden
Parforhold	12	31
Ikke parforhold	21	47

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

I hele utvalget er det om lag 24 prosent som synes det er svært vanskelig, vanskelig eller forholdsvis vanskelig å få endene til å møtes.

Av de som lever i parforhold (gift eller samboende) synes om lag 12 prosent av de som aldri opplevde økonomiske problemer hjemme under oppveksten at det er vanskelig å få endene til å møtes, mens andelen er 2,6 ganger så stor, om lag 31 prosent, blant de respondentene som opplevde økonomiske problemer hjemme mesteparten av tiden under oppveksten. De som ikke er gift eller samboende har tilsvarende andeler som synes det er vanskelig å få endene til å møtes på om lag 21 og 47 prosent for alternativene ”aldri” og ”mesteparten av tiden” for hvorvidt de opplevde problemer med økonomien i hjemmet under oppveksten.

4.4. - og mange klarer ikke en uforutsett utgift på 10 000 kroner

Et konkret ”kontrollspørsmål” for om i hvilken grad det er vanskelig å få endene til å møtes i panelundersøkelsen i 2005 lød slik: ”Har du/husholdningen mulighet til å klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner i løpet av en måned, uten å måtte ta opp ekstra lån eller motta hjelp fra andre?” Slike utgifter er det vanskelig å planlegge å møte, og er på den måten vesensforskjellig fra utgifter til varige forbruksgoder, utgifter til boligformål, men kanskje ikke helseutgifter. Hvorvidt man har råd til ferie, kjøtt- og fiskemåltider og det å holde boligen passe varm er ”justerbare” utgifter. Noen vil gjerne spare opp midler for å kunne dekke utgifter de ikke har forutsett, mens andre ikke i samme grad tilpasser seg slik, og vi skal se på sammenhengen mellom det å klare en slik utgift og forskjeller i graden av foreldrenes økonomiske vanskeligheter under respondentens oppvekst.

I alt er det er 30 prosent av husholdningene som har svart at de ikke klarer en slik utgift uten å ta opp lån eller få hjelp til å dekke utgiften.

I tabell 4.5 er resultatene fra en multivariat analyse med andelene av respondenter som ikke har mulighet til å klare en uforutsett regning under ulike forutsetninger for to av forklaringsvariablene presentert.

Det er brukt referanseverdier for utdanningsnivå (videregående skole), alder (45 år) og inntekt per husholdningsmedlem (230 000 kroner). Tabellen bygger på resultatene fra beregningene i tabell A6 i vedlegget, og viser den isolerte effekten av ulike verdier for om hvorvidt respondenten lever i parforhold, og økonomiske problemer under oppveksten.

Tabell 4.5. Andel som ikke har råd til å klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner i løpet av en måned, etter forklaringsvariablene økonomiske problemer under oppveksten og hvorvidt respondenten lever i parforhold

	Økonomiske problemer under oppveksten (12-16 år)	
	Aldri	Mesteparten av tiden
Parforhold	22	37
Ikke parforhold	38	55

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Sammenlignet med indikatorene som beskriver det å ikke ha råd til visse varige forbruksgoder, er andelen som ikke klarer å betale for en uforutsett utgift vesentlig høyere. På den annen side er ikke forholdet mellom de som aldri hadde økonomiske problemer i hjemmet og de som hadde problemer mesteparten av tiden så stor. Blant de som lever i parforhold er det ca. 22 prosent som svarte at de aldri opplevde økonomiske problemer i hjemmet under oppveksten vil ikke klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner, mens om lag 37 prosent – eller 1,7 ganger så stor andel – av de som opplevde økonomiske problemer i hjemmet under oppveksten mesteparten av tiden ikke ville klare en slik uforutsett utgift. For de som ikke lever i parforhold er om lag 38 og 55 prosent – ca. 1,5 ganger så stor andel - ikke i stand til å klare en slik utgift for henholdsvis ”aldri” og ”mesteparten av tiden” på spørsmålet om økonomiske problemer i hjemmet under oppveksten.

4.5. Betalingsproblemer faste utgifter til bolig og andre lån enn til bolig

Det er stilt spørsmål om hvorvidt respondenten ved forfall har hatt problemer med å betale

- husleie eller fellesutgifter
- utgifter til boliglån
- regninger for elektrisitet og kommunale avgifter
- regninger for andre lån
- de siste 12 månedene.

Fordelingen av svar er som vist i tabell 4.6.

Tabell 4.6. Andel av husholdninger som har hatt problemer med å betale utgifter i forbindelse med bolig i løpet av siste 12 måneder

Problemer med å betale:	Andel i prosent	Totalt antall svar
Husleie	10	1642
Utgifter til boliglån	4	2124
Elektrisitet og kommunale avgifter	9	3276
Regninger for andre lån	11	1697
Problemer med minst én av utgiftene	13	3305

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Det er store forskjeller i totalt antall svar på de fire punktene, og det kommer av at noen leier og betaler husleie, mens andre eier og betaler ikke husleie. Husleie inkluderer fellesutgifter i borettslag og boligaksjeselskap, og de som bor i borettslag og boligaksjeselskap kan, i tillegg til husleie, ha utgifter til boliglån.

Ser vi på alle utgiftskategoriene samlet, har nesten 13 prosent av alle husholdningene hatt problemer med å betale enten husleie, boliglånsutgifter, elektrisitet og kommunale utgifter eller utgifter til andre lån, eller en kombinasjon av disse. Vi velger å bruke et samlet mål, de som har hatt problemer med minst én av de fire kategoriene i tabell 4.7, som en indikator for å se i hvilken grad de to forklaringsvariablene vi har valgt å fokusere på – økonomiske problemer under oppveksten og hvorvidt respondenten lever i parforhold påvirker betalingsproblemene. Til forskjell fra goder sier de ikke har råd til, er utgifter til bolig vanligvis å regne som nødvendige. ”Andre lån” kan være lån til varige forbrugsgoder som for eksempel kjøretøy, men det kan like gjerne være for å dekke utgifter til oppussing og oppgradering av boligen. Vi har valgt å inkludere utgifter til ”andre formål” i denne indikatoren – i den logistiske regresjonsanalysen med verdien 0 når husholdningen er i stand til å betale, og 1 når husholdningen ikke er i stand til å betale, det vil si at de har hatt problemer med å betale. Tabell 4.7 bygger på resultater fra regresjonsberegningene i tabell A7 i vedlegget.

Tabell 4.7. Andel av husholdningene som har hatt problemer med å betale utgifter i forbindelse med bolig i løpet av siste 12 måneder

	Økonomiske problemer under oppveksten (12-16 år)	
	Aldri	Mesteparten av tiden
Parforhold	6,8	13,4
Ikke parforhold	10,0	19,1

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Nesten 7 prosent av de som vokste opp i en husholdning der det aldri var økonomiske problemer, opplevde problemer med å betale utgifter knyttet til bolig; det vil si én eller flere av postene husleie, boliglån og andre lån eller elektrisitet og kommunale avgifter. For de som vokste opp i husholdning der det var økonomiske problemer mesteparten av tiden, var andelen godt og vel 13 prosent. For de som ikke var samboende eller gifte var andelen som hadde problemer med å betale utgifter til boligformål 10 prosent for de som aldri opplevde økonomiske problemer under oppveksten, og om lag 19 prosent av de som mesteparten av tiden hadde økonomiske problemer i husholdningen under oppveksten. Utdanningsnivå og inntekt per husholdningsmedlem har betydelig effekt. Med høyere utdanningsnivå og høyere inntekt er det en lavere andel som har problemer med å betale utgifter isolert sett for begge disse forklaringsvariablene. I tabell 4.7 er det kontrollert for utdanning og inntekt.

4.6. Råd til ”luksusgoder”?

For de som har svart fra ”svært vanskelig” til og med ”forholdsvis vanskelig” å få endene til å møtes er det også stilt tillegsspørsmål om hvorvidt de har råd til en ukes ferie utenfor hjemmet i året, om de har råd til å spise kjøtt eller fisk annenhver dag (eller vegetarkost i samme prisklasse) og om de har råd til å holde boligen passe varm. Dette er temmelig ulike kategorier av goder – boligoppvarming er mer å betrakte som et nødvendig gode, mens ferie og kjøtt-/fiskemåltider annenhver dag kan man i noen grad gi avkall på om det skulle knipe med økonomien.

Spørsmålet er betinget – de som svarte at det er svært vanskelig, vanskelig eller litt vanskelig å få endene til å møtes ble bedt om å svare på dette spørsmålet. Tabell 4.8 viser de andelene respondenter som har svart på de betingede spørsmålene.

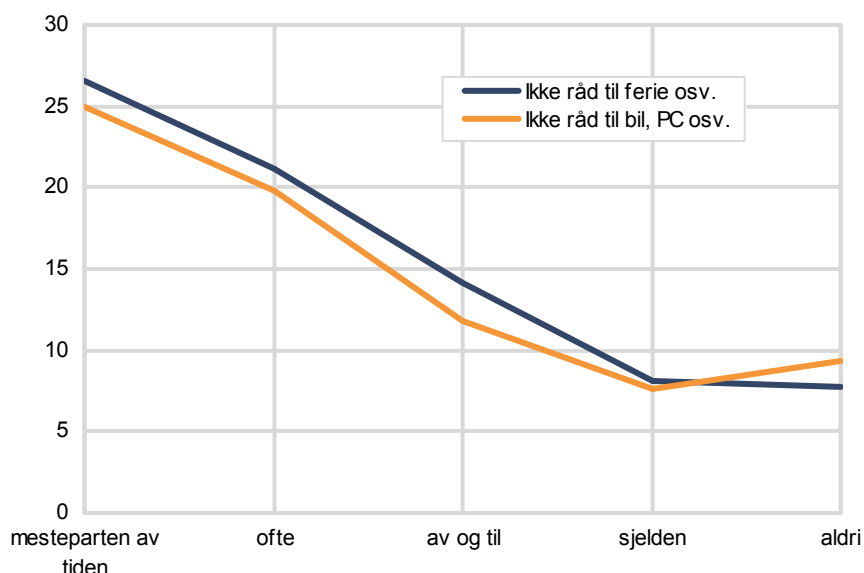
Tabell 4.8. Andel i prosent som synes det er svært vanskelig, vanskelig eller litt vanskelig å få endene til å møtes, og som ikke har råd til ferie etc. , samt antall svar

Har ikke råd til	Andel i prosent	Totalt antall svar
Ferie	39	912
Å spise kjøtt, fisk osv. annenhver dag	17	910
Å holde boligen passe varm	5	915

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Det er mulig at de øvrige, det vil si de som syntes det var ”forholdsvis lett” til ”svært lett” å få endene til å møtes også kan tenkes kan ha dårlig råd når det gjelder ett eller flere av disse tre godene. Vi har valgt en indikator som har verdien 1 når man ikke har råd til ett eller flere av godene, og 0 når de har svart at de har råd til disse godene. For de som *ikke* er blitt stilt spørsmålet i betingelsen om det er vanskelig å få endene til å møtes har vi også satt verdien på indikatoren lik 0 – vi gjør neppe noen stor feil med dette. Figur 4.1 viser at ferie, kjøttmåltider osv. ikke har særlig forskjellig profil etter betalingsproblemer under oppveksten sammenlignet med for eksempel det å ikke ha råd til bil, PC og så videre.

Figur 4.1. Andel som har problemer med å ha råd til ferie, kjøttmåltider osv. sammenlignet med råd til bil, PC osv. etter om respondenten opplevde økonomiske problemer hjemme under oppveksten

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Vi forutsetter derfor at det betingede spørsmålet om råd til ferie osv. innebærer at de som sjelden eller aldri synes det er vanskelig å få endene til å møtes i store trekk har råd til ferie og så videre. Da får vi disse andelene (prosent) av totalutvalget i panelundersøkelsen som *ikke* har råd:

Ferie	10 %
Å spise kjøtt, fisk osv. annenhver dag	4 %
Å holde boligen passe varm	1 %
Har ikke råd til minst ett av disse godene	11 %

Under disse forutsetningene er beregningene i tabell 4.9 at bare 3 prosent av de som vokste opp i en husholdning der det aldri var økonomiske problemer, ikke har råd til minst ett av ”luksusgodene” ferie, spise fisk- og kjøttmåltider annenhver dag eller å holde boligen passe varm. For de som vokste opp i husholdning der det var økonomiske problemer mesteparten av tiden, var andelen om lag 11 prosent – en

andel som er nesten 4 ganger høyere. For de som ikke var samboende eller gifte var andelen som ikke har råd til ferie etc. nesten 6 prosent, og om lag 20 prosent av de som mesteparten av tiden hadde økonomiske problemer i husholdningen under oppveksten – en andel som er 3,5 ganger høyere enn for de som aldri hadde økonomiske problemer under oppveksten.

Tabell 4.9. Andel som ikke har råd til ferie etc., relatert til økonomiske problemer under oppveksten og etter sivilstatus (gift/samboende eller ikke). Beregning basert på et sett av basisverdier

	Økonomiske problemer under oppveksten (12-16 år)	
	Aldri	Mesteparten av tiden
Parforhold	3,0	11,2
Ikke parforhold	5,8	19,9

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Tallene i tabell 4.9 bygger på beregnede koeffisienter for den logistiske regresjonsmodellen i vedlegget, tabell A8

4.7. Økonomiske problemer - oppsummering

En uforutsett utgift på 10 000 kroner i løpet av en måned er den utgiftsposten den største andelen respondenter vil ha problemer med å klare. Dette gjelder både de som aldri har opplevd økonomiske problemer under oppveksten, og de som hadde det mesteparten av tiden under oppveksten. Dernest er det boutgiftene – husleie, renter og avdrag på boliglån, strøm og kommunale avgifter samt utgifter til andre lån som synes å volde størst problemer. Etter det kommer det å ha råd til ferie, kjøtt-/fiskemåltider og å holde boligen passe varm, med ferie som den tyngste posten i denne sammenhengen. Dernest følger å ikke ha råd til medisinsk behandling og tannlegebehandling. For varige forbruks-goder – vaskemaskin, farge-TV, bil, PC og telefon. Tabell 4.10 gir oversikten over andel av de som har dårlig råd, og av den avstår fra ulike goder. Her er bare de som lever i parforhold gjengitt, men rangeringen er den samme for de som ikke lever i parforhold.

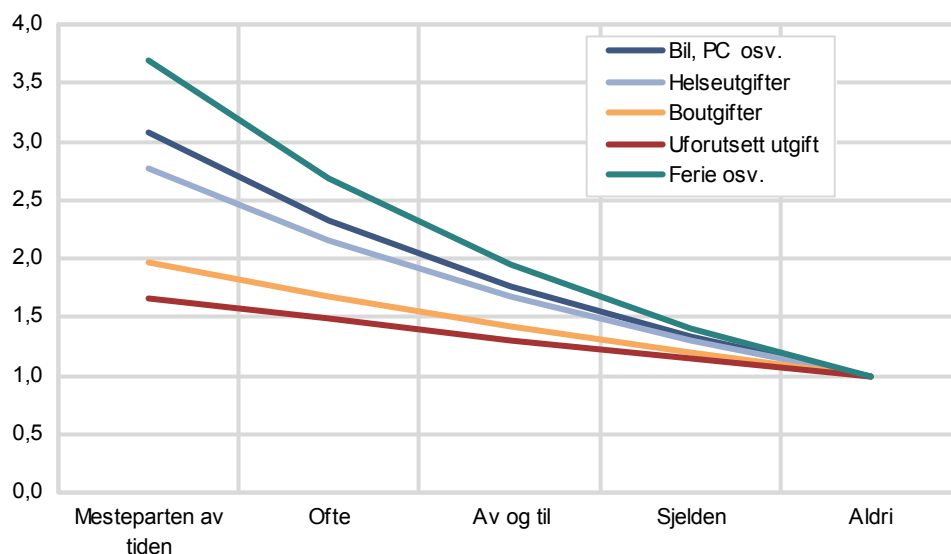
Tabell 4.10. Andel av de som lever i parforhold, og som ikke har råd ulike goder, relatert til økonomiske problemer under oppveksten

	Økonomiske problemer under oppveksten (12-16 år)	
	Aldri	Mesteparten av tiden
Bil, PC osv,	1,6	4,9
Helseutgifter	3,2	8,8
Ferie osv,	3,0	11,2
Boutgifter	6,8	13,4
Uforutsett utgift	22,1	36,7

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Ser vi på graden av avståelse av goder i forhold til økonomiske problemer under oppveksten – vist i tabell 4.10 - viser det seg at ferie, kjøttmåltider osv. i størst grad velges bort av økonomiske grunner blant de som hadde økonomiske problemer mesteparten av tiden under oppveksten. Dette er en bekreftelse på at det her er snakk om ”luksusgoder” i den forstand at det er lettere å avstå fra disse, sammenlignet med de andre godene. Som nummer to kommer varige forbruks-goder; vaskemaskin, farge-TV, bil, PC og så videre - her veier bilhold antagelig aller tyngst for de fleste. Som nummer tre kommer helseutgifter – medisinsk undersøkelse og behandling, samt tannlegebehandling, der tannlegebehandling er det som størst andel avstår fra blant helsetjenestene. Lavest på skalaen kommer boutgiftene og en uforutsett utgift på 10 000 kroner – disse er for de fleste mest nødvendig å ta seg råd til, og dermed er ikke økonomiske problemer under oppveksten en så markant forklaringsvariabel som for de godene for øvrig.

Figur 4.2. Hvor mange ganger større andel som avstår fra ulike goder etter graden av økonomiske problemer under oppveksten, sammenlignet med de som aldri hadde slike problemer

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

For respondentens økonomiske tilpasning relatert til økonomiske problemer under oppveksten er det en hovedkonklusjon at det er en klar sammenheng. Blant de som opplevde økonomiske problemer under oppveksten er det for alle goder eller utgifter slik at dess større problemene med økonomien under oppveksten, dess større er graden av ikke å ha råd til ulike goder. Det er antagelig også en indikasjon på graden av økonomiske problemer for respondenten i dag – med andre ord ser det ut til at økonomiske problemer i dag kan være en ”arv” fra foreldrene. I alle disse sammenhengene er det kontrollert for alder og inntekt per husholdningsmedlem, for uforutsette utgifter også for oppsparte midler (dvs. brutto finanskapital, som gjelder registeropplysninger), det vil si at det er den isolerte effektene av økonomiske problemer under oppveksten og dårlig råd i dag. Hvorvidt man lever i parforhold (som vist i avsnittene foran i dette kapitlet) slår også sterkt ut. Dette kan forklares med at to planlegger økonomien og disponerer pengene bedre enn én – og at det ikke nødvendigvis ofte er slik at begge i et parforhold drar med seg negativ sosial arv i forbindelse med evner eller holdninger i økonomisk sammenheng.

5. Arves uføretrygd?

I dette kapitlet vil vi se på i hvilken grad det er en sammenheng mellom foreldres og barnas bruk av trygd. I panelundersøkelsen er det blant annet spørsmål til de som arbeider mindre enn 32 timer per uke om de anser seg som arbeidsufør. For foreldrenes status under respondentens oppvekst er det spørsmål om de mottok ”annen pensjon”, det vil si annet enn alderspensjon. Sosialhjelp omfattes imidlertid ikke av spørsmålene i panelundersøkelsen. Hensikten med å se på en mulig sammenheng er å sannsynliggjøre om en tendens til å motta annen pensjon enn alderspensjon for foreldrene også avspeiles i barnas tilbøyelighet til å komme i en situasjon der de mottar pensjon, i dette tilfellet uførepensjon.

5.1. Sosialhjelp arves

I Lorentzen og Nielsen 2008 er det gjort analyser av i hvilken grad sosialhjelp ”går i arv” mellom generasjoner. Analysene viser at risikoen for at en person mottar sosialhjelp er fire ganger høyere for barn av sosialhjelpsmottakere sammenlignet med andre barn. Rapporten inneholder en gjennomgang av litteratur knyttet til sosial arv. Det er mange forklaringer, og mekanismene synes å være komplekse. I rapporten vises det til litteratur der det hevdes at barn av foreldre der den ene eller begge mottar sosialhjelp anser sosialhjelp som en like legitim inntektskilde som arbeidsinntekt. Videre refereres det til en forklaring om at kjennskap til hvordan sosialhjelpssystemet fungerer gjennom foreldrenes påvirkning gjør at terskelen for å bruke sosialhjelp blir lavere. Videre vil foreldrenes løse tilknytning til arbeidsmarkedet redusere barnas uformelle tilgang til jobbmuligheter, og at foreldres bruk av sosialhjelp reduserer evnen til å investere i barnas humankapital. Dette vil øke sannsynligheten for at barna ser sosialhjelp som et alternativ til arbeid.

I Fevang og Røed 2006 vises det til at ”en stor andel av dem som ble uføretrygdet hadde lange trygde- og sosialhjelpshistorier bak seg” – dvs. at det for noen er en kontinuitet fra sosialhjelp til uføretrygd.

Sosialhjelp og uføretrygd er behovsprøvede ytelser, men det vil alltid ligge et skjønn bak behovsprøving og innvilgelse av slike ytelser. De som prøver å få slike ytelser vil dermed ha en sjanse til å få slike ytelser selv om de ikke nødvendigvis har større behov enn de som ikke vil prøve å skaffe seg slike ytelser.

Analysene i Lorentzen og Nielsen 2008 er basert på registerdata fra Statistisk sentralbyrå. Disse dataene inneholder opplysninger om blant annet familietilhørighet, utdanning og mottak av sosialhjelp. Datagrunnlaget i denne analysen omfatter personer bosatt i Norge fra 1925 til 1986, og det analytiske utvalget består av personer som var i alderen 18-67 år for hvert av årene fra 1992 til og med 2004.

5.2. - arves uføretrygd også?

Antall personer i datagrunnlaget fra levekårsundersøkelsen er langt mindre enn det antall personer som omfattes av registerdataene. Registerdataene omfatter i prinsippet hele befolkningen, mens levekårsdataene i panelundersøkelsen vi har tatt utgangspunkt i, bare dreier seg om 3-4 tusen gyldige svar for analysene i denne foreliggende rapporten. På den annen side er det flere opplysninger om hver enkelt person i undersøkelsen, og dermed flere mulige forklaringsvariable enn i registerdataene.

I panelundersøkelsen har vi ikke opplysninger om mottak av sosialhjelp for foreldrene, men vi har intervjuer om mor og/eller far mottok pensjon. Pensjonen framgår som to kategorier i spørsmålet denne – ”Mottok vanlig alderspensjon eller AFP/annen førtidspensjon” og ”Annen pensjon”. I analysene her har vi tatt utgangspunkt i om foreldrene mottar ”Annen pensjon”, siden den første kategorien i hovedsak vil dreie seg om alderspensjon, noe alle vil motta før eller senere. ”Annen pensjon” vil inneholde blant annet uførepensjon, men vi har ingen

mulighet til å spesifisere nøyaktig hvilken sammensetning ”annen pensjon” har – det er ikke spesifisert i spørreskjemaet.

I datamaterialet er det spørsmål både om respondenten betrakter seg som ufør (når vanlig arbeidstid er mindre enn 32 timer), og om respondenten har mottatt uføretrygd i en eller flere av månedene i 2004 - året forut for intervjuåret.

Her har vi tatt utgangspunkt i intervjuvarene om hvorvidt det er mottatt uføretrygd i en eller flere av månedene i intervjuåret. Om lag 8 prosent av respondentene har oppgitt å ha mottatt uføretrygd (350 av 4348 respondenter). Hvis det ikke er mottatt uføretrygd gjennom året, er verdien av responsvariabelen satt til 0, og dersom det er mottatt uføretrygd i minst en av månedene det er spurt for, er verdien av responsvariabelen satt til 1.

En logistisk regresjonsmodell med responsvariabelen ”har mottatt uføretrygd” og forklaringsvariablene mor og/eller far har mottatt ”annen pensjon”, alder og vurdering av egen helse etter en femdelt skala fra svært god til svært dårlig, viser klart at det er større sannsynlighet for at respondenten mottar uføretrygd når mor og/eller far mottok ”annen pensjon” under respondentens oppvekst. Med referanseverdier for alder på 45 år og ”verken god eller dårlig helse” er den beregnede sannsynligheten for å motta uføretrygd 9,3 prosent når far og/eller mor ikke har mottatt ”annen pensjon”. Når far og/eller mor mottok ”annen pensjon” under respondentens oppvekst er den beregnede sannsynligheten for å ha mottatt uføretrygd 22 prosent, eller nesten 2,4 ganger større andel. Dette beskriver den isolerte effekten av om mor/far mottok ”annen pensjon” eller ikke. Testverdiene for disse resultatene er gode. Koeffisienter beregnet i den logistiske analysen og testverdier er gjengitt i tabell A9 i vedlegget for beregningene.

Alder har stor forklaringskraft og effekt. Dess eldre man er, dess større andel mottar uføretrygd, for eksempel er det om lag fire ganger flere som oppgir å ha mottatt uføretrygd blant 45-åringene sammenlignet med 30-åringene.

Helse har også svært god forklaringskraft og sterk effekt i den logistiske analysen. De som har oppgitt å ha dårlig helse har også langt større beregnet sannsynlighet for å motta uføretrygd sammenlignet med de som har god helse. De som er 45 år og har oppgitt at de har ”svært god helse” er det en beregnet sannsynlighet på bare om lag én prosent som oppgir å ha mottatt uføretrygd. Blant de som har oppgitt at de har ”svært dårlig helse” er den beregnede sannsynligheten for å ha mottatt uføretrygd 56 prosent.

Kjønn var ikke signifikant som forklaringsvariabel. To andre modellalternativ ble prøvd ut. I den ene modellen ble spørsmål om hvorvidt respondenten hovedsakelig betraktet seg som blant annet arbeidsufør i de tilfellene arbeidstiden var kortere enn 32 timer per uke, men med samme forklaringsvariable som i modellen beskrevet ovenfor. Kvalitativt ble resultatene de samme, men verdiene ble selvsagt noe forskjellige. I den andre modellen ble registeropplysninger om mottak av uføretrygd testet mot de samme forklaringsvariablene som foran. Kvalitativt ble resultatene også her tilsvarende som i de to andre modellene, men testverdiene for den forklaringsvariabelen vi fokuserer på – mors/fars mottak av pensjon under oppveksten – ble for dårlige etter vanlige krav til testverdiene.

Det er likevel rimelig å si at det er en robust konklusjon at mors eller fars mottak av pensjon – dvs. annen pensjon enn alderspensjon og AFP - antakelig flytter grenser for i hvilken grad man selv mottar ytelser – i dette tilfellet uføretrygd.

Referanser

- Boateng, Sadiq Kwesi (2005): *Utdanning: Flere tar utdanning - og stadig lengre*. Samfunnsspeilet nr. 4 2005. Statistisk sentralbyrå.
<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/>
- Erikson, Robert, Jonsson, Jan O. (1993): *Ursprung och utbildning. Sosial snedrekrytering til høgre studier*. SOU 1993:85. Stockholm
- Fevang, Elisabeth og Røed, Knut (2006): *Veien til uføretrygd i Norge*. Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning. Oslo, 2006. ISBN-13: 978-82-7988-075-2. ISBN-10: 82-7988-075-5
- Lorentzen, Thomas og Nielsen, Roy A. (2008): *Går fattigdom i arv? Langtidseffekter av å vokse opp i familier som mottar sosialhjelp*. Oslo, FAFO 2008. ISBN 978-82-7422-623-4
- Markussen, Eifrid, Lødding, Berit, Sandberg, Nina og Vibe, Nils. (2006): *Forskjell på folk – hva gjør skolen?* NIFU STEP Norsk institutt for studier av forskning og utdanning. Rapport 3/2006. ISBN 82–7218–506–7, ISSN 1504–1824
- Nordli Hansen, Marianne (2005): *Ulikhet i osloskolen: rekruttering og segregering*. Tidsskrift for ungdomsforskning. Mars 2005.
<http://www.ungdomsforskning.no/Download/1-2005/NordliHansen.pdf>
- Ringdal, Kristen (2001): *Enhet og mangfold*. Oslo, Fagbokforlaget.
- SSB (2003): *Utdanning 2003 – ressurser, rekruttering og resultater*. Statistiske analyser (SA 60). Statistisk sentralbyrå. ISBN 82-537-6503-7/ISSN 0804-3221
- SSB (2001): *Standardavvik for yrkesklassifisering*. NOS C617. Statistisk sentralbyrå. ISBN 82-537-4848-5
- Strøm, Frøydis, Lunde, Harald og Mørk, Eiliv (2006): *Inntektene øker, men gjelden øker mer*. Samfunnsspeilet nr. 5 2006. Statistisk sentralbyrå.
<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/>
- Tufte, Per Arne (2000): *En intuitiv innføring i logistisk regresjon*. Arbeidsnotat nr. 8 2000. Statens institutt for forbruksforskning SIFO.
http://www.sifo.no/files/file48351_arbeidsnotat08-2000web.pdf

Regresjonsmodeller for å analysere virkningen av flere forklaringsvariable på en responsvariabel.

Forklaring til tabellene i vedlegget

Vi har brukt såkalt logistisk regresjon for å forklare i hvilken grad og på hvilken måte ulike variable påvirker responsvariabelen, eller den variabelen som skal forklares. I logistisk regresjon kan vi vise hvordan hver forklaringsvariabel isolert sett påvirker responsvariabelen. I tabellene og figurene i teksten der logistisk regresjon er brukt, har vi illustrert hvordan en bestemt forklaringsvariabel virker på responsvariabelen, gitt at de andre variablene er tatt hensyn til, og da er de øvrige forklaringsvariablene satt til Standardavvikverdier lik gjennomsnittet for disse variablene, eller verdier i nærheten av gjennomsnittet. For eksempel er gjennomsnittsalderen om lag 45 år, og denne verdien er brukt, dersom annet ikke er nevnt, for å beregne verdier for tabellene eller figurene i teksten.

En beregnet sannsynlighet P for en responsvariabel i en logistisk regresjon er definert som

$$P = 1/(1+e^{-(\beta)}) = 1/(1+e^{-(\text{konstant} + \text{koeffisient1} * \text{variabel1} + \text{koeffisient2} * \text{variabel2} + \dots)})$$

der e er den naturlige logaritmen. (I Microsoft Excel kan P skrives som funksjonen 1/(1+eksp(-β)).)

Når vi for eksempel med utgangspunkt i tabell A1 skal beregne β-en i uttrykket foran, framkommer verdien som (i denne beregningen er det ikke brukt konstantledd):

$$\beta = [\text{eventuelt konstantledd}] + 0,160 * (\text{fars utdanning}) + 0,383 * (\text{mors utdanning}) * 0,383 + (-0,048) * \text{alder} + (-0,153) * (\text{antall søsken})$$

Når fars utdanning er 12 år og mors utdanning er 12 år, respondentens alder er 45 år, og antall søsken er 2, vil β være:

$$\beta = 0,160 * 12 + 0,383 * 12 + (-0,048) * 45 + (-0,153) * 2 = 4,05$$

Den beregnede sannsynligheten blir da

$$P = 1/(1+e^{-(4,05)}) = 0,983$$

dvs. at med de valgte verdiene for fars og mors utdanning, alder og antall søsken er det en sannsynlighet på 0,983, eller 98,3 prosent, for at respondenten har utdanning ut over obligatorisk utdanning, som var testkriteriet for responsvariabelen i beregningene i tabell A1, og sannsynligheten for at respondenten bare har obligatorisk utdanning er (100-98,3) = 1,7 – det vil si 1,7 prosent. Dersom mors og fars utdanning er 8 år i stedet for 12 år, blir sannsynligheten for at respondenten har utdanning ut over den obligatoriske 87 prosent, eller 13 prosent med bare obligatorisk utdanning.

Høye verdier for Wald-kji-kvadrattesten og lave verdier for signifikansnivået indikerer ”gode” resultater. For Wald-kji-kvadrattesten er verdier over 3,84 ved 5 prosent signifikansnivå ”gode” verdier.

Utdanning

Logistisk regresjonsmodell:

[respondentens utdanningsnivå] = funksjon [(fars utdanning), (mors utdanning), alder, (antall søsken)]

Responsvariabel:

Utdanningsnivå = 0 når respondenten har utdanning ut over obligatorisk utdanning (referanse), og
 Utdanningsnivå = 1 når høyeste utdanning er obligatorisk utdanning

Forklaringsvariable:

Fars/mors utdanning i antall år = Sum antall år:

Far/mor har utdanning

7- eller 9-årig folkeskole 8 år
 Realskole, middelskole, 1-2-årig framhalds-/folkehøyskole 9 år
 Videregående skole eller gymnas, 3-årig 12 år

Far/mor har utdanning enn videregående skole ut over 7- eller 9-årig folkeskole, men ikke universitet/høyskole:

2 eller mindre 1 år
 3 år 3 år
 4 år eller mer 4 år

Far/mor har universitet eller høyskole

Opp til og med 4 år (lavere grad) 3 år
 Mer enn 4 år (høyere grad) 5 år

Kjønn:

Mann=0
 Kvinne=1

Alder i antall år: Alder på intervjudtidspunktet

Antall søsken: Antall søsken respondenten bodde sammen med under oppveksten når respondenten var 12-16 år.

Tabell A1. Mer enn obligatorisk utdanning

Forklaringsvariable	Koeffisienter	Standard-avvik	Wald kji-kvadrat	Signifikans-nivå
Fars utdanning i antall år	0,16	0,032	25,8	<0,0001
Mors utdanning i antall år	0,383	0,04	90,7	<0,0001
Alder i antall år	-0,048	0,004	123,2	<0,0001
Antall søsken under oppvekst 12-16 år ...	-0,153	0,03	26,7	<0,0001

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Yrke

Logistisk regresjonsmodell:

$$[\text{respondentens hovedyrke}] = f [(\text{fars hovedyrke}), (\text{mors hovedyrke}), \text{kjønn}, \text{alder}]$$

Responsvariabel:

Respondentens hovedyrke:

Yrke =0: ”Administrative ledere og politikere”, ”Akademiske yrker”, ”Yrker med kortere høyskole- og universitetsutdanning og teknikere” (yrkesgruppene 1, 2, 3 (SSB 2001)) (referanseverdi)
 Yrke=1: andre yrker, (yrkesgruppene 4, 5, 6, 7, 8 9 (SSB 2001))

Fars/mors hovedyrke: Som respondentens hovedyrke ovenfor

Kjønn:

Mann=0 (referanseverdi)
 Kvinne=1

Alder: Antall år på intervjudtidspunktet

Tabell A2. Respondentens hovedyrke etter fars og mors hovedyrke, kjønn og alder.

Forklaringsvariable	Koeffisienter	Standardavvik	Wald kji-kvadrat	Signifikansnivå
Konstant	0,901	0,153	34,5	<0,0001
Fars hovedyrke	-1,005	0,072	195,2	<0,0001
Mors hovedyrke	-0,746	0,098	57,9	<0,0001
Kjønn	-0,069	0,066	1,1	0,2958
Alder	0,012	0,003	14,0	0,0002

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Råd til ulike goder, boutgifter, evne til å få endene til å møtes osv.

Logistiske regresjonsmodeller:

(Responsvariabel) = funksjon [alder, (inntekt per hush.medlem), (betalingsproblemer under oppvekst), (er i parforhold)]

Responsvariable:

- 1 Råd til telefon, vaskemaskin, farge-TV, bil, PC
- 2 Råd til medisinsk behandling, tannlegebehandling
- 3 Få endene til å møtes
- 4 Klare en uforutsett utgift
- 5 Råd til ferie osv.

Har råd til, får endene til å møtes, klarer en uforutsett utgift osv. = 0
(referanseverdi)

Har ikke råd til, får ikke endene til å møtes, klarer ikke en uforutsett utgift osv. =1

Forklaringsvariable:

Alder: Antall år på intervjutidspunktet (referanseverdi 45 år, gjennomsnittet for utvalget)

Inntekt per husholdningsmedlem: Netto inntekt i kroner per husholdningsmedlem etter kvadratrotskalaen (referanseverdi 230 000 kroner, tilsvarer medianverdien)

Brutto finanskapital: Oppsparte midler i husholdningen (referanseverdi 95 000 kroner, tilsvarer medianverdien)

Betalingsproblemer under oppveksten:

- mesteparten av tiden =1
- ofte =2
- av og til =3
- sjelden =4
- aldri =5

Er i parforhold:

- Ja = 0
- Nei =1

Tabell A3. Råd til bil, PC, vaskemaskin etc.

Forklaringsvariable	Koeffisienter	Standardavvik	Wald kji-kvadrat	Signifikansnivå
Konstant	-1,621	0,453	12,8	0,0003
Utdanningsnivå	0,115	0,048	5,8	0,0156
Alder	0,039	0,006	40,4	<0,0001
Inntekt per husholdningsmedlem	9,00E-06	9,87E-07	83,1	<0,0001
Økonomiske problemer under oppveksten	0,289	0,054	28,7	<0,0001
Er i parforhold	-1,843	0,167	121,8	<0,0001

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Tabell A4. Råd til medisinsk behandling og tannlegebehandling

Forklaringsvariable	Koeffisienter	Standard-avvik	Wald kji-kvadrat	Signifikansnivå
Konstant	-1,527	0,388	15,5	<0,0001
Utdanningsnivå	0,236	0,044	28,3	<0,0001
Alder	0,021	0,0055	14,4	0,0001
Inntekt per husholdningsmedlem	7,43E-06	8,45E-07	77,3	<0,0001
Økonomiske problemer under oppveksten	0,269	0,047	32,9	<0,0001
Er i parforhold	-0,696	0,121	33,0	<0,0001

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Tabell A5. Å få endene til å møtes

Forklaringsvariable	Koeffisienter	Standardavvik	Wald kji-kvadrat	Signifikansnivå
Konstant	-2,994	0,319	87,8	<0,0001
Utdanningsnivå	0,117	0,033	12,7	0,0004
Alder	0,017	0,004	16,2	<0,0001
Inntekt per husholdningsmedlem	9,74E-06	6,93E-07	197,4	<0,0001
Økonomiske problemer under oppveksten	0,306	0,040	58,6	<0,0001
Er i parforhold	-0,671	0,095	50,4	<0,0001

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Tabell A6 Klare en uforutsatt utgift på 10 000 kroner i løpet av en måned

Forklaringsvariable	Koeffisienter	Standardavvik	Wald kji-kvadrat	Signifikansnivå
Konstant	-2,687	0,294	83,3	<0,0001
Utdanningsnivå	0,204	0,030	46,2	<0,0001
Alder	0,032	0,004	61,6	<0,0001
Inntekt per husholdningsmedlem	2,89E-06	5,67E-07	26,0	<0,0001
Brutto finanskapital	1,52E-06	2,15E-07	50,0	<0,0001
Økonomiske problemer under oppveksten	0,179	0,038	22,8	<0,0001
Er i parforhold	-0,760	0,087	77,3	<0,0001

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Tabell A7. Råd til boutgifter, elektrisitet, kommunale avgifter osv.

Forklaringsvariable	Koeffisienter	Standardavvik	Wald kji-kvadrat	Signifikansnivå
Konstant	-2,254	0,384	34,5	<0,0001
Utdanningsnivå	0,161	0,041	15,2	<0,0001
Alder	0,029	0,005	29,7	<0,0001
Inntekt per husholdningsmedlem	8,65E-06	8,36E-07	107,2	<0,0001
Økonomiske problemer under oppveksten	0,188	0,047	15,7	<0,0001
Er i parforhold	-0,425	0,117	13,1	0,0003

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Tabell A8. Råd til ferie osv.

Forklaringsvariable	Koeffisienter	Standardavvik	Wald kji-kvadrat	Signifikansnivå
Konstant	-2,646	0,438	36,5	<0,0001
Utdanningsnivå	0,208	0,048	18,6	<0,0001
Alder	0,017	0,006	8,6	0,0034
Inntekt per husholdningsmedlem	1,20E-05	1,02E-06	133,2	<0,0001
Økonomiske problemer under oppveksten	0,348	0,051	45,9	<0,0001
Er i parforhold	-0,678	0,138	24,3	<0,0001

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Mottakere av uførepensjon

Logistiske regresjonsmodell:

(mottok uførepensjon) = funksjon [(Foreldre mottok pensjon), Alder, Helse]

Responsvariabel:**Uførepensjon:**

Mottok uførepensjon i minst én måned i 2004

Mottok ikke pensjon: = 0

Mottok pensjon: = 1

Forklaringsvariable:**Foreldre mottok pensjon**

Far og/eller mor mottok pensjon under oppveksten når respondenten var 12-16 år

Mottok ikke pensjon: = 0

Mottok pensjon: = 1

Alder

Alder i antall år på intervjutidspunktet

Helse

”Hvordan vurderer du din egen helse sånn i sin alminnelighet”

Svært god: = 1

God: = 2

Verken god eller dårlig: = 3

Dårlig: = 4

Svært dårlig: = 5

Tabell A9. Mottok uførepensjon i minst én måned i 2004

Forklaringsvariable	Koeffisienter	Standard-avvik	Wald kji-kvadrat	Signifikans-nivå
Konstant	10,491	0,389	726,5	<0,0001
Foreldre mottok pensjon	-1,009	0,356	8,0	0,0046
Alder	-0,099	0,006	260,1	<0,0001
Helse	-1,256	0,058	473,1	<0,0001

Kilde: Levekårsundersøkelsen, EU-SILC, Statistisk sentralbyrå

Figur- og tabellregister

Figurregister

3. Arves utdanning og yrke?

3.1. Sammenhengen mellom foreldrenes utdanning. Andelen mødre etter utdanningsvarighet og varigheten på fars utdanning. Prosent.....	8
3.2. Utdanningsnivå etter fars utdanningsnivå i antall år. Prosent.....	9
3.3. Sammenhengen mellom eget utdanningsnivå (etter kategori) og foreldrenes samlede utdanning, regnet i antall år (estimat). Prosent.....	9
3.4. Fars hovedyrke etter antall års utdanning i prosent.....	11
3.5. Andel med kun obligatorisk utdanning i prosent etter foreldrenes utdanning – et regneeksempel basert på logistisk regresjon med fars og mors utdanning og respondentens alder som forklaringsvariable.....	12

4. Dårlig eller god råd – er vi påvirket av foreldrene våre?

4.1. Andel som har problemer med å ha råd til ferie, kjøttmåltider osv. sammenlignet med råd til bil, PC osv. etter om respondenten opplevde økonomiske problemer hjemme under oppveksten.....	24
4.2. Hvor mange ganger større andel som avstår fra ulike goder etter graden av økonomiske problemer under oppveksten, sammenlignet med de som aldri hadde slike problemer.....	26

Tabellregister

3. Arves utdanning og yrke?

3.1. Respondentens hovedyrke etter fars hovedyrke – fars yrke i prosent av eget yrke, samt totalt antall respondenter (prosentueringsgrunnlag).....	14
3.2. Respondentens hovedyrke etter mors hovedyrke – mors yrke i prosent av eget yrke, samt totalt antall respondenter (prosentueringsgrunnlag).....	14
3.3. Beregnede sannsynligheter for at barna er i yrkesgruppene 1, 2 og 3 – "Administrative ledere og politikere", "Akademiske yrker" og "Yrker med kortere høyskole- og universitetsutdanning og teknikere" etter fars og mors hovedyrke.....	15

4. Dårlig eller god råd – er vi påvirket av foreldrene våre?

4.1. Respondenter som ikke har tilgang til ulike goder av økonomiske årsaker, antall svar og prosentvis andel.....	19
4.2. Andel i prosent som ikke har råd til minst ett av godene telefon/mobiltelefon, farge-TV, PC, vaskemaskin og bil etter økonomiske problemer under oppveksten og om respondenten er i parforhold.....	20
4.3. Andel i prosent som ikke har råd til minst medisinsk behandling eller tannlegebehandling etter økonomiske problemer under oppveksten og om respondenten er i parforhold.....	21
4.4. Andel som synes det er vanskelig "å få endene til å møtes", etter forklaringsvariablene økonomiske problemer under oppveksten og om respondenten er i parforhold.....	21
4.5. Andel som ikke har råd til å klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner i løpet av en måned, etter forklaringsvariablene økonomiske problemer under oppveksten og hvorvidt respondenten lever i parforhold.....	22
4.6. Andel av husholdninger som har hatt problemer med å betale utgifter i forbindelse med bolig i løpet av siste 12 måneder.....	23
4.7. Andel av husholdningene som har hatt problemer med å betale utgifter i forbindelse med bolig i løpet av siste 12 måneder.....	23
4.8. Andel i prosent som synes det er svært vanskelig, vanskelig eller litt vanskelig å få endene til å møtes, og som ikke har råd til ferie etc., samt antall svar.....	24
4.9. Andel som ikke har råd til ferie etc., relatert til økonomiske problemer under oppveksten og etter sivilstatus (gift/samboende eller ikke). Beregning basert på et sett av basisverdier.....	25
4.10. Andel av de som lever i parforhold, og som ikke har råd til ulike goder, relatert til økonomiske problemer under oppveksten.....	25

Vedlegg

A1. Mer enn obligatorisk utdanning.....	31
A2. Respondentens hovedyrke etter fars og mors hovedyrke, kjønn og alder.....	32
A3. Råd til bil, PC, vaskemaskin etc.....	32
A4. Råd til medisinsk behandling og tannlegebehandling.....	33
A5. Å få endene til å møtes.....	33
A6. Klare en uforutsett utgift på 10 000 kroner i løpet av en måned.....	33
A7. Råd til boutgifter, elektrisitet, kommunale avgifter osv.....	33
A8. Råd til ferie osv.....	33
A9. Mottok uførepensjon i minst én måned i 2004.....	34